

ONOMASTICKÉ VÝSKUMY V ČASOPISE SLOVENSKÁ REČ¹

Juraj Hladký – Iveta Valentová***

**Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity – **Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.*

**Priemyselná 4, Trnava – **Panská 26, Bratislava*

E-mail: juraj.hladky@truni.sk, iveta.valentova@juls.savba.sk

HLADKÝ, J. – VALENTOVÁ, I. (2022): Research on Onomastics in the Slovenská reč Journal. In: *Slovenská reč*, 87/3, 307 – 342.

Abstract: Onomastics as an independent linguistic discipline was also formed and developed through studies, articles and comments on current orthographic problems of proper names by Slovak linguists and onomasticians in the Slovenská reč journal. In this article, we have tried to show this development at least partially. We have focused on the solution of theoretical, methodological, etymological and orthographic issues in the research of proper names. We have characterized the works dealing with analyses of onymic lexis and containing synthesizing results of these analyses within the framework of individual onomastic branches, basic types of proper names and thematic areas. We compared the proposed solutions to the problematic phenomena discussed within the state of the art and its results at present.

Keywords: Slovenská reč, theoretical onomastics, onomastic terminology, anthroponomastics, toponomastics, chrematonomastics, literary onomastics.

Článok v skratke:

- Vývoj onomastiky od riešenia pravopisných problémov vlastných mien, etymologických prác po fungovanie vlastných mien v komunikácii v SR.
- Teoreticko-metodologické východiská V. Blanára a vývin onomastickej terminológie na stránkach SR.
- Rodné (krstné) mená, osobné mená v jednomennej pomenovacej sústave, prímená, priezviská, rodinné mená, etnonymá – vznik, vývin, pravopis, výslovnosť, slovtvorba, prechýľovanie priezvisk.
- Význam výskumu zoonymie pre vývin slovenčiny.
- Etymologické výklady slovenských toponým, ich pravopisné problémy a tvorenie derivátov, diskusia o hraniciach štandardizácie geografického názvoslovía, slovníkovo-areálové spracovanie terénnych názvov. Vzťahy medzi používaním endoným a exoným v jazykovej praxi a vhodné podoby slovenských exoným. Vývinové tendencie urbanonymie.
- Vznik a tendencie vo vývoji chrématonomastiky.
- Literárna onymia a význam jej výskumu z hľadiska jazykovedy a literárnej vedy.

1. ÚVOD

Onomastika sa napriek interdisciplinárnemu charakteru vyprofilovala na samostatnú jazykovednú disciplínu, ktorá má vlastné teoretické a metodologické výcho-

¹ Príspevok vznikol v rámci vedeckých projektov VEGA č. 2/0019/20, 2/0133/20 a č. 1/0058/20.

diská, u nás sústavnejšie budované od štyridsiatych rokov² minulého storočia, hoci klasifikačnú metódu a chápanie onomastiky ako komplexnej vednej disciplíny ukázal už V. Šmilauer v práci *Vodopis starého Slovenska* z r. 1932. Genézu názorov na onomastiku predstavil v časopise *Slovenská reč* (ďalej SR) J. Matejčík (1982, s. 193 – 203). Onomastika prešla vývojom od historicko-etymologických objasňovaní miestnych názvov a osobných mien a sémantickej, typologickej a jazykovej charakteristiky jednotlivých druhov oným z diachrónneho i synchronného hľadiska k ich opisu, pri ktorom sa zohľadňuje nielen lingvistický, ale aj onomastický status vlastných mien, t. j. celostný pohľad na onymiu z hľadiska jazykovej a zároveň mimojazykovej stránky. Predovšetkým zo začiatku sa lingvisti zameriavali na osobitné využívanie jazykových prostriedkov predovšetkým v propriálnej slovtvorbe, postupne sa výskumy orientovali skôr na zisťovanie fungovania onymických sústav v rozličných komunikačných situáciách alebo v textoch. Sociolingvistický prístup sa prejavil už na rozdelení onymie na úradnú, normovanú, štandardizovanú a živú, neúradnú, neštandardizovanú. K tomuto vývinu a smerovaniu značne prispel aj časopis SR, na stránkach ktorého sa od začiatku riešila aj problematika viac či menej spojená s propriálnou sférou jazyka.

Od založenia časopisu v r. 1932 až do r. 1967, keď začal vychádzať populárno-vedecký časopis *Kultúra slova*, ktorý prevzal časť tém zameraných na otázky jazykovej kultúry a terminológie, sa okrem riešenia, resp. odôvodňovania návrhov spôsobu riešenia špecificky vedeckých problémov vysvetľovali aj javy týkajúce sa pravopisu a jazykovedci v ňom odpovedali na otázky širšej verejnosti. Medzi množstvom týchto krátkych vyjadrení rezonovala aj tematika ortografie vlastných mien. Autori príspevkov zaujímali postoj k spisovnej pravopisnej podobe, výslovnosti a predovšetkým ku skloňovaniu domácich, ale hlavne cudzích a zdomácnených vlastných mien, najmä rodných (krstných) mien, priezvisk a zemepisných názvov. Pomerne časté boli odpovede na otázky týkajúce sa slovtvorby, hlavne správneho tvorenia prechýlených podôb od mužských priezvisk cudzieho pôvodu a tvorenia adjektív a obyvateľských mien od domácich osadných názvov, ale aj od exoným a endoným známych i menej známych cudzích miest a štátov. Analýzy slovtvornej a morfematickej problematiky jednotlivých nejasných alebo sporných prípadov vlastných mien, odôvodňovanie správnych tvarov a podôb s odporučeniami pre širšiu verejnosť vychádzali najčastejšie z pera Ladislava Dvonča.

Na etymologický charakter onomastických prác v rokoch 1939 – 1948 poukázal V. Blanár (1948, s. 1 – 20). Okrem J. Stanislava etymologickými štúdiami vlastných mien do Slovenskej reči prispeli najmä V. Polák, A. Jánošík, S. Mazúr, J. Martinka, R. Krajčovič, Š. Ondruš, V. Uhlár, novšie Ľ. Králik. Iným smerom sa však

² Predovšetkým prostredníctvom prác V. Blanára, ktorého teória vlastného mena sa začala rodiť už v jeho doktorskej práci *Osobné mená. K základom semiologickej onomastiky* z r. 1945.

uberali príspevky V. Blanára, ktorých cieľom bolo zistiť „osobitné hláskoslovné, kmeňoslovné³ tvaroslovné princípy tvorenia“ vlastných mien (Blanár 1948/1949, s. 18). Vo svojich štúdiách sa snažil poukázať na špecifické vlastnosti vlastných mien oproti apelatívnej lexike, a to nielen zo stránky jazykovej, najmä slovotvornej, ale predovšetkým obsahovej v súvislosti s budovaním jeho propriálnej teórie, ktorá ako jediná slovenská lingvistická teória našla uplatnenie aj z hľadiska medzinárodného aspektu. Každá skupina vlastných mien má svoje špecifiká, pretože od iných skupín sa vydeľuje určitými osobitnými sémantickými príznakmi a funkciami. Vývin a fungovanie jednotlivých druhov onymie sú sprevádzané aj určitými pravopisnými javmi a problémami, preto sme sa rozhodli sledovať ich riešenia na stránkach SR podľa jednotlivých základných druhov vlastných mien a s nimi spojených tematických okruhov v rámci onomastických subdisciplín, hoci niektoré diskutované javy sa môžu týkať súčasne viacero onymických druhov.

1. TEORETICKO-METODOLOGICKÉ OTÁZKY ONOMASTIKY

Spočiatku sa k analýze vlastných mien pristupovalo z čisto lingvistického hľadiska a z pohľadu jazykového systému, ale vďaka rozvíjaniu teórie V. Blanára, ktorá sa stala základom slovenskej onomastickej školy, sa postupne pri ich riešení začalo prihliadať na onomastický status vlastných mien, na chápanie vlastného mena nielen ako prvku daného jazyka (lingvistický pohľad), ale aj ako prvku určitého druhu vlastných mien (onomastický, resp. onymický pohľad⁴). V. Blanár svoju funkčnú teóriu publikoval aj v monografiách *Teória vlastného mena* (1996, 2001) a *Vlastné meno vo svetle teoretickej onomastiky* (2008, 2009). Charakteristika statusu vlastných mien, ich semiotické chápanie ako jazykového znaku sui generis, otázky vedenia o onymickom objekte, designácie a sémantických príznakov jednotlivých druhov vlastným mien na pozadí ich fungovania v komunikácii, ako aj metodiku modelovania onymických znakov V. Blanár rozvíjal aj v prácach publikovaných v SR (1977, s. 337 – 343; 1998, s. 193 – 198). Vzťahom polyonymie, polysémie, homonymie a antonymie vlastných mien sa venovali J. Krško (2002, s. 142 – 152) a L. Sičáková (2002, s. 330 – 341). O problematike procesu transonymizácie písala I. Valentová (2012, s. 319 – 330). Problematike tvorenia vlastných mien na teoreticko-metodologickej úrovni sa venovali aj práce M. Ološtiaka (2007, s. 321 – 343; 2010, s. 209 – 224).

S vývinom slovenskej onomastickej teórie a metodológie sa formovala aj onomastická terminológia. Zo začiatku, pochopiteľne, nebola ustálená a niektoré termí-

³ Termín *kmeňoslovie* sa v minulosti používal na označenie náuky o tvorení slov podľa nem. *Stammbildungslehre* (Horecký 1957, s. 352).

⁴ T. j. buď pohľad z hľadiska onomastiky ako samostatnej vednej disciplíny, ale aj z hľadiska onymie, jej jednotlivých druhov a špecifických sémantických príznakov, ktoré mali vplyv na vznik i fungovanie onymických systémov.

ny sa preberali z češtiny, postupne sa ustalovali vlastné domáce i medzinárodné termíny. Tento vývin možno sledovať aj v príspevkoch SR, napr. *miestne meno* > *miestny názov*, *osadný názov*, *ojkonymum*, z češtiny prevzatý termín *pomiestne meno* > *mikrotoponymum* > *terénny názov* > *anojkonymum* a celkovo rozlíšenie termínov *meno* pre vlastné mená živých bytostí a *názov* pre vlastné mená neživých objektov. Z češtiny prevzaté termíny ako *miestne* a *pomiestne meno* sa používali v článkoch najmä v päťdesiatych rokoch minulého storočia. V 60. rokoch sa rozšíril termín *mikrotoponymum*, ktorý sa však používal jednak s užším významom ako synonymum k termínu *chotárny názov*⁵, jednak na označenie celej skupiny nesídelných názvov. V dôsledku jeho nejednoznačnej definície sa však v 70. rokoch začal z príspevkov vytrácať a pre celú skupinu názvov nesídelných objektov sa zaužíval domáci termín *terénny názov*. Internacionálny termín *anojkonymum* sa v slovenskej onomastike rozšíril aj vďaka návratu k budovaniu koncepcie slovníka anojkonymickej lexiky po r. 2008. Vývinu toponomastickej terminológie sa na stránkach SR venovali I. Valentová (2009, s. 31 – 34) a J. Krško (2009, s. 357 – 362). Termín *rodinné meno* sa spočiatku používal vo význame mena jednotlivca, priezviska (napr. 1932/1933, s. 127 – 128), ale súčasne sa vžíval aj termín *priezvisko* (1932/1933, s. 14 – 15). Niekedy sa v štúdiách použil síce termín *rodinné meno*, ale do zátvorky sa uviedlo, že ide o priezvisko (napr. Peciar 1958, s. 249). Termín *rodinné meno* sa nakoniec ustálil ako osobitný druh skupinového antroponyma, ktorým sa označovali príslušníci jednej rodiny alebo niekoľko jej členov ako celok. Charakteristike generických antroponomastických termínov *prímeno*, *živé meno*, *individuálna charakteristika* a *prezývka* venovala pozornosť I. Valentová (2010, s. 278 – 286). V dôsledku zmien v spoločnosti po r. 1989 M. Imrichová pokladala za vhodné utvoriť termín *logonymum* na označenie vlastných mien obchodov, obchodných a výrobných spoločností, firiem, ktorý sa v slovenskej onomastike zaužíval. Opodstatnenosť chrématonomastického termínu *muzikonymum* sa pokúsil odôvodniť P. Žigo (2010, s. 270 – 277).

2. ANTROPONOMASTIKA

2.1. RODNÉ (KRSTNÉ) MENÁ, OSOBNÉ MENÁ V JEDNOMENNEJ POMENOVACEJ SÚSTAVE (MONONYMÁ)

2.1.1. Rodné (krstné) mená

Rodné (krstné) mená patria medzi tie spoločenské a jazykové kategórie, ktoré sa neustále vyvíjajú. Často sa k nám dostávali prostredníctvom iných jazykov, ktoré ovplyvnili ich formálnu stránku. Prevzaté rodné mená sa po výslovnostnej, pravopisnej, resp. grafickej stránke adaptovali do slovenského jazyka. Skrátením či pridaním slovenských prípon sa z nich tvorili ďalšie typy hypokoristických, domáckych

⁵ Chotárne názvy sú vlastné mená hospodársky využívaných geografických objektov, t. j. lúk, pasienkov, polí, lesov a pod.

mien, ale aj prímien, z ktorých sa vyvinuli dedičné priezviská. Tieto procesy prinášajú so sebou aj pravopisné problémy. Pri určitých rodných menách sa ako diskutabilný javil výber vhodnej spisovnej neutrálnej podoby rodného mena. Táto podoba musela zodpovedať slovenskému jazykovému systému, ale súčasne mala byť natoľko zaužívaná, aby jej kodifikácia, ktorá mala byť záväzná aj pre zápis do matrik, bola prijatá širšou verejnosťou. V minulosti totiž bolo možné zapísať len takú neutrálnu podobu rodného mena, ktorá bez ohľadu na etymológiu mena bola po pravopisnej stránke adaptovaná do slovenčiny a jej podoba bola kodifikovaná a schválená Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky. Na správnosť jednotlivých spisovných slovenských podôb rodných mien sa často poukazovalo predovšetkým v rubrike *Rozličnosti*, napr. neodporúčala sa kodifikovať česká podoba *Arnošt*, ale *Ernest* (1937/1938, s. 172), alebo sa uvažovalo nad tým, či je vhodnejšia česká podoba *Anežka*, alebo už u nás zaužívaná podoba *Agnesa* (1937/1938, s. 71). Upozorňovalo sa na to, prečo v mene *Mária* má byť dlhé *á*, hoci katolícki kňazi obhajovali v tom čase tradičnú podobu s krátkym *a* – *Maria* (Jánošík 1940/1941, s. 21 – 23). Pri ženských rodných menách zakončených na spoluhlásku sa presadzovali ako jediné správne podoby so zakončením na samohlásku *-a* (*Ester* > *Estera*, *Dagmar* > *Dagmara*), pretože boli systémové a v bežnej komunikácii bola silná tendencia skloňovať ich (Buffa 1967, s. 191 – 192).

Keďže sa rodné mená preberali prostredníctvom rôznych jazykov, vžili sa aj rozličné podoby pôvodom jedného mena, čo viedlo ku kodifikácii dvoch slovenských variantov, resp. dubliet, napr. *Andrej* i *Ondrej*, *Elena* či podoba *Helena* s protetickým *h*, ktorá sa javila ako nárečová. Prečo sa u nás ustálili mená *Pavol* i *Pavel* s vkladným *o* i *e*, vysvetlil napríklad E. Jóna (1943/1944, s. 146) hyperkorektným nahrádzaním českého *e* aj v analogických apelatívach hláskou *o* Slováckmi, ktorí čítali české texty, čo nakoniec viedlo k tomu, že za správne sa uznali obidve podoby. Vysvetľoval sa správny pravopis, napr. prečo je slovenská spisovná podoba *Ela*, nie *Ella* (sm. [= Mazúr] 1943/1944, s. 156). Riešili sa aj problémy spojené s výslovnosťou napríklad mena *Martin* ([*martin*], či tvrdo [*martin*]), rovnako napr. aj *Augustín* (podobne napr. aj obyvateľské meno *Byzantínek*) (1947/1948, s. 260). Ďalším diskutovaným javom bola dĺžka v niektorých slovenských spisovných podobách najmä ženských rodných mien, napr. *Filoména*, ale *Salomena* (Jacko 1984, s. 381 – 382). Pri určitých rodných menách, resp. typoch nebol ustálený spôsob skloňovania, preto sa diskutovalo napríklad o správnych tvaroch mien ako *Karol*, *Peter* s pohyblivými hláskami pri skloňovaní (G sg. *Karola* či *Karla*, *Petera* či *Petra*) (1938/1939, s. 208). Vo všeobecnosti najmä pri novšom preberaní módných mien z cudzích jazykov sa riešila dilema, či „sa má zachovávať ich pôvodný grafický alebo zvukový obraz“ (Horecký 1946, s. 179), pričom zo začiatku bolo bežné, že sa grafická podoba zachovávala, hoci napr. aj sám J. Horecký takúto prax spochybňoval.

Etymológia a motivácia vlastného mena je z hľadiska jeho používania irelevantná, mali význam iba pri jeho vzniku. Rodičov však pri výbere mena pre svoje dieťa zaujíma aj jeho pôvod, pretože si zvyknú spájať význam východiskového apelatíva s budúcimi vlastnosťami svojho potomka. Nechýbali preto príspevky s etymologickým vysvetlením rodných mien ako *Viola* (–čk– [= Frlička] 1942/1943, s. 189 – 190), *Lýdia* (ej. [Jóna?] 1948/1949, s. 186), *Boris* (J. S. [= Stanislav] 1948/1949, s. 61 – 62). Najmä z hľadiska poznania jazykového vývinu sú významné predovšetkým štúdie J. Stanislava týkajúce sa historickej antroponymie (pôvodu starých slovanských/slovenských mien). J. Stanislav (1949/1950, s. 165 – 172) napríklad presvedčivo vyargumentoval slovanský pôvod mena Pribinovho syna *Kocel'a* zo ženského psl. apelatíva **kotja* „mačka“, ktoré by v slovenčine malo podobu *koca*, pridaním sufixu *-bb* typického pre tvorbu názvov zvierat (porov. *vrábel'* „vrabec“, *sysel'*, ale i *koza* – *kozel*), čím vyvrátil jeho dovtedy predpokladaný nemecký pôvod. M. Majtán (1986, s. 206 – 210) venoval osobitnú pozornosť zloženým slovanským menám, z ktorých mnohé prežívali znovuzrodenie počas národného obrodzenia, resp. celkovo analyzoval kompozitné štruktúry vo všetkých druhoch slovenskej onymie (Majtán 1998, s. 13 – 23).

Najkompletnejší zoznam základných neutrálnych spisovných podôb rodných mien a ich pôvodov obsahuje kniha M. Majtána a M. Považaja *Výberte si meno pre svoje dieťa* (1998). Po nežnej revolúcii sa pravidlá zápisu rodných mien do matričných záznamov uvoľnili, pribudli nové mená a vznikla možnosť zápisu do matrik aj inojazyčných variantov zdomácnených cudzích mien. Štúdia J. Krška (2001, s. 14 – 25) ukázala, že tieto varianty majú malú frekvenciu a stále sa na najvyšších priečkach popularity držia tradičné rodné mená, resp. ich slovenské zdomácnené podoby. Najnovšie výskumy I. Valentovej (2022, s. 62 – 88) však ukázali, že inojazyčné varianty sa stávajú čoraz populárnejšie a pri ženských menách sa napríklad *oveľa* viac preferujú neprechýlené podoby zakončené na spoluhlásku. Autorka poukázala na potrebu výskumu ich fungovania v neúradnej sfére a v spoločenskej komunikácii a aktualizáciu zoznamu slovenských spisovných neutrálnych podôb rodných mien.

2.1.2. Grécke, latinské a iné cudzojazyčné mená

Osobitná pozornosť sa venovala adaptácii gréckych a latinských mien do slovenčiny, najmä ich pravopisnej (grafickej) stránky. Odporúčalo sa prepisovať ich podľa zvukovej podoby (*Caesar* – *Cézar*, *Démostenés* – *Démostenés*), ale niektorí sa venovali aj otázke ich skloňovania (napr. Dvonč 1966, s. 341 – 349). Problematické sa javilo napríklad skloňovanie starogréckych mien zakončených na *-as* ako *Pythagoras*, *Ajas*, pri ktorom sa táto koncovka zvykla ponechávať ako domáci spôsob, hoci skloňovanie s jej odsúvaním bolo zaužívané u klasikov (Jánošík 1947/1948, s. 155 – 172). Mnohé biblické grécke mená s týmto zakončením sa k nám dostali cez latinčinu, keď

už bolo koncové *s* v klasickej latinčine oslabené a zaniklo, ale v našom prostredí sa postupne zmenilo na mäkké *š* ($s > ś > š$), pričom sa predpokladalo, že dlhá kvantita na poslednej slabike sa ustálila podľa gréckych osobných mien (*Jonáš, Tomáš*). O zmenách v skloňovaní starogréckych i novogréckych a latinských mien na *-as, -es, -os, -us* písal napr. L. Dvonč (1967, s. 146 – 153), ktorý žiadal v normatívnych príručkách spresniť poučky o skloňovaní mien tohto typu. Urobil aj prehľad literatúry, zhrnutie výsledkov doterajšieho výskumu so sformulovanými poučkami o skloňovaní gréckych a latinských osobných mien v spisovnej slovenčine (1982, s. 223 – 229). Požívatelom slovenčiny evidentne robilo, a možno povedať, že robí dodnes, problémy skloňovanie či výslovnosť najmä francúzskych, príp. aj anglických a talianskych nezdomácnených rodných mien, najmä tých, ktoré sú zakončené na tzv. nemé *e* (porov. napr. Peciar 1961, s. 182 – 183; Dvonč 1965, s. 313 – 314; 1967, s. 146 – 153; Král – Bartoš 1989, s. 22 – 29; Miko 1962, s. 123 – 124). Skloňovaniu anglických rodných mien sa venoval M. Ološtiak (2002, s. 211 – 224; 2003, s. 321 – 335), skloňovaniu a výslovnosti talianskych mien L. Dvonč (1977, s. 337 – 343) a L. Trup (1994, s. 44 – 48), rumunským vlastným menám sa venoval J. Kerďo (1994, s. 266 – 272), španielskym L. Trup (1993, s. 358 – 361), portugalským L. Trup s F. Kočišom (1993, s. 281 – 286). L. Buzássyová (2012, s. 131 – 150) predstavila koncepciu pripravovanej publikácie *Slovník starogréckych a latinských mien*. V názve je uvedené, že ide len o mená, čo môže byť zavádzajúce, pretože slovník nemal obsahovať iba antroponymá, ale aj geografické názvy, preto by bolo vhodnejšie použiť spojenie *vlastné mená*.

2.2. PRÍMENÁ, PRIEZVISKÁ

2.2.1. Skloňovanie priezvisk

Skloňovanie priezvisk zakončených na *-ec, -ek, -ok, -el, -er* a pod. s pohyblivou samohláskou *e*, resp. *o* a tvorenie ženských priezvisk od nich boli témy, ktoré sa v SR pravidelne opakovali. Aj keď sa v týchto prípadoch zo začiatku rešpektoval úzus, C. Bodický (1932/1933, s. 127 – 128) pokladal za jediné správne riešenie, aby sa pri skloňovaní tieto samohlásky vynechávali, napr. *Buček – od Bučka, k Bučkovi, Hudec – od Hudca* a pod. V ročníku z r. 1933/1934 (s. 158) sa pripomína, že S. Czambel odporúčal uprednostniť skloňovanie ustálené v živej reči, preto aj svoje meno skloňoval *Czambela, Czambelovi*, ale autor príspevku uviedol, že v tomto ohľade sa v záujme presnosti a dôslednosti treba pridržať slovenskejších foriem. Podľa A. Jánošíka (1943/1944, s. 72 – 79, 121 – 126) však pri cudzích priezviskách na *-er* má samohláska *e* silné postavenie, zachováva sa a mala by sa naďalej zachovávať aj v nepriamych pádoch, ale pri prípone *-el* táto tendencia už nebola taká jednoznačná. A. Jánošík (1948/1949, s. 112 – 120) pripustil, že priezviská s príponou *-ek* si tiež vždy nezachovávajú skloňovanie so striedaním *e/0*, navyše aj vtedy platné pravopisné pravidlá začali pripúšťať výnimku so zachovaním *e* pri skloňovaní, ak by vznikla ťažko vyslovi-

teľná spoluhlásková skupina, napr. *Furdek*, genitív *Furdeka*, nie *Furdka*. A. Jánošík vydokladoval podobnú situáciu aj pri priezviskách na *-ec*, v ktorých sa hláska *e* môže zachovávať aj pri prechyl'ovaní, napr. *Krasnecová*, *Pavelecová*, hoci princíp pohyblivého *e* sa zväčša zachováva. Š. Peciar (1952/1953, s. 84) pripustil, že pri tvorení ženských priezvisk je hláska *e* pohyblivá, najmä pri priezviskách na *-ek*, *-ec*, ale L. Dvonč (1955, s. 190) odporúčal od priezviska *Kubiček* ako jedinú správnu podobu ženského priezviska *Kubičková*, nie *Kubičeková*. Na nejednotnosť v jazykovej praxi a pri matričných zápisoch v súvislosti s vkladným *e*, *o* pri skloňovaní a prechyl'ovaní vzhľadom na nárečové oblasti upozornil V. Uhlár (1979, s. 155 – 161). Súčasnú Pravidlá slovenského pravopisu (2013, s. 127; ďalej PSP) už pripúšťajú obidve možnosti.

Problematické sa javili priezviská zakončené na *-o* (*Botto*, *Krasko*, *Krno*, *Vančo*, *Hečko*), ktoré sa skloňujú podľa vzoru *hrdina* (G, A sg. *Bottu*, *Krasku*, *Krnu*, *Hečku*), ale niektoré majú aj koncovku *-a* v G a A sg. (*Kraska*, *Krna*). Na silnejší tlak skloňovať ich podľa vzoru *chlap* upozornil už J. Sabol (1956, s. 89 – 92). Oficiálne PSP (s. 119) sa síce k tejto problematike nevyjadrujú, ale pravopisná príručka I. Ripku, J. Skladanej a M. Imrichovej (2008, s. 111) pripúšťajú v G a A obidve koncovky (*Kraska/Krasku*).

Podľa množstva menších či rozsiahlejších príspevkov najväčšie ťažkosti boli so zaradením cudzích priezvisk do slovenských paradigiem. L. Dvonč (1975, s. 254) upozornil na potrebu skloňovať poľské priezviská podľa výslovnosti, nie podľa pravopisu: *Zagórski*, ale *Zagórskému*, nie *Zagórskemu*; *Tymieniecki*, ale *Tymienieckému*, nie *Tymienieckemu*, pretože graféma *ó* sa vyslovuje ako fonéma *u* a *ie* v druhom prípade nie je dvojhláska, ale indikuje mäkkosť predchádzajúcej hlásky (vyslovuje sa *ň*). Otázkam skloňovania či už domácich, ale hlavne cudzích priezvisk (i rodných mien) sa pravidelne od r. 1948 venoval najmä L. Dvonč (1948/1949, s. 191 – 192; 1952/1953, s. 255 – 256; 1959, s. 98 – 102; 1965, s. 370 – 371; 1978, s. 63 – 64; 1979, s. 231 – 237), J. Jacko (1996, s. 127 – 128), špeciálne o českých priezviskách písal Š. Peciar (1958, s. 249 – 266), na francúzske sa zameriaval najmä K. Sekvent (1982, s. 234 – 238; Figmíková – Sekvent 1977, s. 191; Sekvent 1979, s. 191 – 192; 1982, s. 234 – 238), na talianske L. Dvonč (1977, s. 337 – 343) a L. Trup (1994, s. 44 – 48), na anglické M. Oľštiak (2002, s. 211 – 224; 2008, s. 255 – 256), na exotickjšie priezviská, napr. japonské, J. Jacko (1977, s. 128).

Osobitným problémom sa javilo skloňovanie zložených priezvisk typu *Országh-Hviezdoslav*, *Hurban-Vajanský*, *Pauliny-Tóth*, *Francisci-Rimavský*, *Gregor-Tajovský*, *Čietek-Smrek*, ale diskusiu vyvolalo aj ich písanie so spojovníkom alebo bez neho. Tento typ priezvisk sa zväčša utváral pridaním ďalšieho prímene, resp. individuálnej charakteristiky k osobnému menu v období jednomennosti alebo k priezvisku v čase dvojmennosti po jej oficiálnom uzákonení Jozefom II. v druhej polovici 18. stor. Boli to tiež priezviská žien, ktoré si ponechávali priezvisko za slobodna

spolu s manželových priezviskom a spájali sa spojovníkom. Azda najmenšou skupinou sú spojenia tvoriace umelecké osobné mená, keď sa k úradnému priezvisku spojovníkom pripojil umelecký pseudonym. Tieto tzv. dvojité, zdvojené alebo aj podvojn⁶ (azda vplyvom češtiny) priezviská sa chápu ako jedno zložené priezvisko, resp. ako druh zloženého priezviska. Na rozdiel od zložených typov priezvisk bez spojovníka sa pri nich skloňujú obidve časti (napr. od *Rázusovej-Martákovvej*) okrem tých typov ženských priezvisk, keď jedna z týchto zložiek je neprechýlená, neskloňuje sa, napr. *Maróthy-Šoltésová* – dielo *Maróthy-Šoltésovej* (Frlička 1947/1948, s. 125 – 126; Dvonč 1962, s. 252 – 253; s. 314 – 315; 1982, s. 108 – 114).

Pravopis písania spojovníka v type priezvisk so pseudonymom spochybnil J. Horecký (1982, s. 286 – 288), pretože je okrajový a v praxi sa táto kodifikácia často nedodržiava (*Gregor-Tajovský* i *Gregor Tajovský*). Mal pochybnosti, či v týchto prípadoch vôbec ide o zložené priezvisko. Argumentoval príkladom, keď osoba má viacero rodných mien, ktoré sa tiež nepíšu so spojovníkom (*Jozef Miloslav Hurban*, *Eva Mária Chalupová*), preto môže mať osoba v dvojmennej pomenovacej sústave aj viac priezvisk. Nevidel opodstatnenosť písania spojovníka ani pri typoch priezvisk vydatých žien a za jediné skutočné dvojité (jeho terminológiou dvojčlenné) priezviská, pri ktorých sa môže písať spojovník, pokladal tie, ktoré sa dedia. To sú tie typy, ktoré vznikli z ďalších doplnkových prírmen a mien. J. Horecký preto navrhoval v priezviskách namiesto spojovníka písať radšej pomlčku, napr. *Marína Čeretková – Gálová*, a pseudonymy písať bez spojovníka (*Jozef Gregor Tajovský*). L. Dvonč (1984, s. 225 – 229; 2001, s. 107 – 110) sa aj napriek tejto snahe o diferenciáciu jednotlivých typov nazdával, že majú spoločné to, že ide o označenie jednej a tej istej osoby, preto pokladal za prirodzené, že by sa mali písať rovnako, teda so spojovníkom, ako to žiadala vtedy platná kodifikácia. Ako argument uviedol aj to, že bez spojovníka by sa prvé priezvisko mohlo chápať ako ďalšie rodné meno. Upozornil na prípad dvoch priezvisk mužov, napr. *Tomáš Garrigue Masaryk* si na prvom mieste uvádzal manželkino priezvisko. Proti písaniu s pomlčkou vzniesol námietku, že takto sa už píšu priezviská viacerých osôb, ak sú autormi toho istého diela, preto by aj písanie priezvisk žien ponechal so spojovníkom. Pri priezviskách žien navrhoval, aby sa odlišné typy *Rázusová-Martáková* (prvé priezvisko je rodné, druhé po manželovi) a *Curie-Sklodovská* (prvé priezvisko je po manželovi, druhé je rodné) písali tak, že na prvom mieste by vždy malo byť priezvisko po manželovi, aby bolo zakaždým jasné, ktoré priezvisko je po manželovi a ktoré je rodné, ale za vhodnejšie v oboch podtypoch stále preferoval písanie so spojovníkom.

⁶ Príručka slovenskej onomastickej terminológie (Svoboda a kol. 1983, s. 206) odporúča v češtine termín *podvojn^é vlastné meno*, pre slovenčinu *dvojité vlastné meno* (porov. aj priezviská *Meliš-Čuga*, *Rázusová-Martáková*, miestne názvy *Šaštín-Stráže*, *Frýdek-Místek*). Iba označenie *zložené vlastné meno* pre tento typ použil L. Dvonč (2001, s. 107 – 110), tak aj v PSP (2013, s. 111).

Súčasnú zákony už neumožňujú písať žene rodné a manželovo priezvisko pomocou spojovníka bez medzier, klasifikujú sa ako dve samostatné priezviská (porov. Garančovská – Kopásková 2009, s. 163). Pokladáme za potrebné podotknúť, že stále ide o dvojmennú pomenovaciu sústavu, ktorá obsahuje dva funkčné členy rodné (krstné) meno + priezvisko, ale osoba môže mať viac rodných mien⁷, ženy môžu mať aj dve priezviská, lebo dvojmennosť nespočíva v množstve, ale v druhoch funkčných členov. V iných slovanských i neslovanských krajinách sa s týmto typom možno stretnúť napr. v poľštine *Ewa Wolnicz-Pawłowska*, *Bożena Frankowska-Kozak*, v nemčine *Gudrun Noel-Neuman*, v bulharčine *Liljana Dimitrova-Todorova* (bližšie Knappová 2002, s. 93) a v takejto podobe sa používajú aj v slovenských textoch. Existujú aj ženské dvojité priezviská z obdobia, keď ich bolo možné zapisovať do matrik so spojovníkom, a existujú aj prípady, keď sú priezviská žien odvodené (prechýlené) od zdedeného dvojitého priezviska otca alebo manžela, preto sa tieto typy uvádzajú aj v súčasných PSP (2013, s. 111). Ako dva samostatné funkčné členy osobných mien sa dnes zväčša píše aj priezviská a pseudonymy (*Jozef Gregor Tajovský*, *Pavol Országh Hviezdoslav*), ale v PSP (2013, s. 111) v časti o spojovníku sa uviedol príklad priezviska a pseudonyma so spojovníkom *Lacková-Zora*. Ako vidno, rôzne typy dvojitých priezvisk sa vyskytujú a používajú stále, predstavujú osobitný problém nielen z hľadiska prechýľovania, ale aj skloňovania a tvorenia posesív, ktorého podrobnejšie riešenie s uvedením príkladov v PSP absentuje.

2.2.2. Pravopis prímen a priezvisk z uhorského obdobia slovenských dejín

Stránkam SR sa nevyhla ani snaha o vyriešenie problematiky priezvisk historických osobností z uhorského obdobia slovenských dejín. J. Doruľa (1986, s. 211 – 216) navrhoval mená príslušníkov šľachtických a zemianskych rodín, z ktorých mnohé dostali svoje maďarské alebo pomadžarčené podoby až druhotne a ktoré sa predtým písali aj slovenským, českým či nemeckým pravopisom, písať slovenským pravopisom, napr. *Szentiványi – Svätójánsky*, *Kubínyi – Kubínsky* a i. Písanie mien historických osobností, ktoré sa zapísali zložkovým alebo maďarským pravopisom, sa odporúča podľa stále platných PSP (2013, s. 42 – 43) písať podľa zásad slovenského pravopisu. Táto kapitola pravidiel sa však pre niektorých jazykovedcov, ale i historikov javí ako kontroverzná a mnohí platnú kodifikáciu nedodržiavajú.

2.2.3. Pravopis veľkých písmen mien historických osobností typu *Panna Orleánska/orleánska*, *Geograf Bavorský/bavorský*

L. Dvonč (1965, s. 292 – 297) uviedol, že toto pomenovanie sa s veľkými začiatočnými písmenami písalo už v PSP z r. 1931 a 1940 i v Slovníku slovenského jazyka (3. zv., s. 20; ďalej SSJ). Ako dôvod uviedol, že zrejme na základe analógie

⁷ Dnes možno zapísať do matriky jednej osobe až tri rodné mená.

podľa, povedané dnešnou terminológiou, pomenovacieho modelu z obdobia jednonmennosti *rodné (krstné) meno + prímeno* typu *Jozef Druhý, Ferdinand Aragónsky, Fridrich Falcký, Ivan Hrozný, Peter Veľký, Mária Portugalská*, v ktorých sa rozlišujúci prívlastok pri skutočnom (úradnom, oficiálnom) rodnom mene (mononyme) pokladal za vlastné meno (prímeno). Podľa tohto modelu navrhol písať aj pomenovania stredovekých autorov, ktorých skutočné mená nepoznáme, napr. *Mních Sá-zavský, Geograf Bavorský, Anonym Perzský, Majster Třeboňský* a pod. Analógiu hľadal aj v pomenovacom modeli súčasných osobných mien *rodné meno + priezvisko podľa pôvodu* (v podobe adjektíva odvodeného od miestneho názvu), napr. *Ján Humenský, Zora Žilinská, Perla Bystrická*.

V menách príslušníkov indiánskych kmeňov, ich božstiev a rodov, v ktorých určené podstatné meno môže byť nielen osobné všeobecné podstatné meno, ale aj zvieracie, napr. *Veľký náčelník, Chromý jeleň, Sokolie oko*; božstvo *Veľký duch*; rod *Veľká korytnačka*, L. Dvonč (1965, s. 292 – 297) poukázal na nejednotnosť v jazykovej praxi, napr. *Lstivá Liška, Drviaca Ruka; Veľký Duch* atď. Dôvod, prečo sa najmä v románoch píšu obidva komponenty mena s veľkými začiatočnými písmenami, videl vo vplyve jazyka (angličtiny, nemčiny), z ktorého sa uvedené knihy prekladajú, príp. aj v analógii so súčasným modelom dvojmennej pomenovacej sústavy *rodné meno + priezvisko*. V tomto prípade ich navrhol písať s veľkým začiatočným písmenom len na začiatku osobného mena ako v českých pravopisných pravidlách, pretože tu chýba podobnosť s bežným typom našich mien osôb. Mohli by sme to vysvetliť aj tak, že v tomto prípade nejde o viacčlenný model typu *rodné meno + prímeno/priezvisko*, ale o jednočlenný model (mononymum) s viacslovným členom. Pri teonymách a etnonymách ani nemožno hovoriť o analógii s modelom *rodné meno + prímeno/priezvisko*. L. Dvonč z rovnakých dôvodov pokladal za správny aj pravopis viacslovných jednočlenných mien rozprávkových postáv (*Červená čiapočka*), alegorických a mytologických bytostí či zvierat (použil príklady z českých pravopisných pravidiel *kůň Černé křídlo, racek Bílá perut*). Pri menách panovníkov však už ide o dvojčlenný model, ale viacslovné prímeno sa tiež píše s veľkým písmenom len na začiatku prímena (*Viliam Dlhá tvár*).

V príspevku z nasledujúceho roku však L. Dvonč (1966, s. 154 – 156) ponúkol na problematiku písania veľkých písmen v osobných menách typu *Geograf Bavorský/bavorský* iný pohľad a svoj názor zmenil. Uviedol, že adjektívum *bavorský* možno chápať ako tzv. postpozitívny prívlastok ako v češtine zaužívanom postavení napr. v názvoch časopisu typu *Listy filologické* oproti slovenčine, v ktorej je vo všeobecnosti v názvoch používaný ako základný spôsob uvádzania zhodného prívlastku v antepionovanej pozícii (*Jazykovedný časopis, Veľkomoravská ríša*). Táto tendencia sa v praxi prejavovala aj v typoch osobných mien neznámych autorov (*Bavorský geograf*), pretože lepšie vyhovovala štruktúre slovenčiny, a privedla L. Dvonča skôr

k analógii s jednočlennými viacslóvnými indiánskymi či rozprávkovými menami ako *Sokolie oko* či *Červená čiapočka*, nie k pomenovaciemu modelu *Karol Veľký*. Keďže ide o českých autorov, navrhol ich v spisovnej slovenčine hodnotiť ako lexikálne citáty (podobne ako *Listy filologické*) s pôvodným pravopisom, ale s možnosťou istého poslovenčenia, a teda písať *Geograf bavorský* i *Bavorský geograf* a zriekol sa svojho prvotného návrhu písať ich s veľkým začiatočným písmenom v postponovanom adjektíve (*Geograf Bavorský*). PSP (2013, s. 55) dnes odporúčajú písať v týchto typoch antroponým zhodný prívlastok stojaci za podstatným menom s veľkým začiatočným písmenom (*Panna Orleánska, Anonym Perzský*) v súlade s pôvodným Dvončovým názorom. Uvedené typy osobných mien z obdobia jednomennosti však stále spôsobujú problémy v jazykovej praxi a vyvolávajú diskusiu.

2.2.4. Prechýľovanie ženských priezvisk

Otázka prechýľovania ženských priezvisk bola ďalšou samostatnou diskutovanou témou. V príspevkoch sa riešili jednak problémy z jazykovej praxe, ktoré spôsobovali neprechýlené priezviská, a jednak správne prechýľovanie domácich a najmä cudzích priezvisk. Už v 1. roč. SR (1932/1933, s. 16) sa napríklad považovalo za nesprávne prechýľovať priezviská na *-y, -i* (*Szathmáry, Vereri*) a typy adjektívnych priezvisk *Mária Holý* sa pokladali za chybné, správne sa odporúčilo písať *Mária Holá*. Prechýľovať sa neodporúčali ani priezviská v podobe kolektívnych posesív, ktoré vznikli z rodinných mien, napr. *Eva Markeje* (1933/1934, s. 216). Poukázalo sa napr. na typ priezviska *Palatinus* a jeho správnu prechýlenú podobu *Palatinusová*, nie *Palatinová* (1933/1934, s. 30). L. Dvonč (1952/1953, s. 240 – 243) upozorňoval na problémy, ktoré v praxi spôsobujú neprechýlené ženské priezviská typu *Figuli, Škultéty* a snahu skloňovať ich a tvoriť od nich prívlastňovacie adjektíva ako *Figulin, Škultéty*, ktoré pokladal za nesprávne. Pravidelne sa venoval najmä vysvetľovaniu správneho prechýľovania cudzích priezvisk (Dvonč 1948/1949, s. 146 – 148; 1959, s. 98 – 102; 1979, s. 62). Túto problematiku riešili napr. aj Š. Peciar (1952/1953, s. 84 – 86), J. Oravec (1955, s. 386). M. Ološtiak (2001, s. 298 – 308) reagoval na tzv. extralingválne motivované názory (východiskom je zdôrazňovanie všeobecného sociálno-etického postulátu), ktoré sa začali stavať proti prechýľovaniu ako domácich, tak i cudzích ženských priezvisk. Tejto problematike bol venovaný osobitný seminár s názvom *Prechýľovanie: áno – nie?*, z ktorého vyšiel rovnomenný zborník (Molnár Satinská – Valentová 2016). V súlade s Ološtiakovými závermi sa potvrdilo, že prechýľovanie ženských priezvisk, ktoré sa u nás vyvíjalo súbežne so vznikom a vývinom všetkých priezvisk z prímien a formovaním dvojmennej pomenovacej sústavy od 13. stor., je stále v komunikácii funkčný jav, ktorý prevažuje napriek určitej módnosti neprechýľovať (porov. napr. aj príspevok I. Valentovej v časopise *Kultúra slova* z r. 2013). Novšie sa prechýľovaniu cudzojazyčných priezvisk v SR venovali

J. Wachtarczyková a R. Garabík (2016, s. 174 – 189, s. 335 – 347). Kedy je vhodné prechýľovať, kedy nie a prečo, uviedla a svoj postoj odôvodnila aj M. Sokolová (2007, s. 283 – 287).

2.2.5. Vznik, motivácia a vývin priezvisk

Zisťovanie pôvodu a vzniku priezvisk je prítlačivou témou aj pre širšiu verejnosť, o čom svedčia aj časté otázky tohto typu do jazykovej poradne JÚLŠ. Genézu vzniku priezvisk možno sledovať v syntetizujúcej štúdií M. Majtána (1994, s. 30 – 37). Výsledky celoživotných bádání M. Majtána v tejto oblasti vyústili do populárnej monografie *Naše priezviská* (2014). Opodstatnenosť skúmania vývinu a fungovania pomenovacej sústavy sa ukázala aj pri nepravdivej argumentácii zástancov neprechýľovania ženských priezvisk, že prechýľovať sa na slovenskom území začalo až v 20. storočí. Štúdia E. Kufčáka (2010, s. 311 – 332) o vývine pomenúvania osôb na Liptove po ustanovení dvojmennosti, teda povinných a povinne dedičných priezvisk v 2. polovici 18. stor., poukázala na jav, že určitý čas po tejto kodifikácii u nás v úradnej sfére fungovala aj trojmenná pomenovacia sústava. Jej dôsledkom sú aj spomínané typy dedičných dvojitého priezvisk.

V SR bolo publikovaných aj niekoľko ďalších štúdií zaoberajúcich sa pôvodom a vývinom priezvisk a špecifikami ich slovo tvorby. J. Petrikovich už v r. 1941/1942 (s. 289 – 294) na základe genealogických výskumov dokázal, že naše priezviská, ktoré vznikli príponami *-ič*, *-ovič* od rodných mien otcov, sú domáceho pôvodu. Prípona *-ovič* vyjadruje príslušnosť k rodine ako celku. Na jej domáci pôvod z pôvodnej starobylej prípony *-ovic*, ktorá sa v priezviskách zachovala najmä na južnom strednom Slovensku, resp. je známa aj zo stredoslovensko-západoslovenského pomedzia, upozornil novšie aj M. Majtán (2014, s. 22) v uvedenej monografii. Podotkol však, že hlavne na južné západné Slovensko sa dostala aj prostredníctvom chorvátskej kolonizácie v 16. storočí. M. Marsinová (1949/1950, s. 31) vysvetlila vznik priezviska *Mitro* z domáckej podoby rodného mena *Demeter*, resp. *Dimiter* (porov. aj osadný názov *Mitrovce*) a priezviska *Bartoš* z rodného mena *Bartolomej*. V. Blanár (1977, s. 337 – 343) charakterizoval pôvod a sémantické príznaky priezviska *Pauliny*. V. Uhlár (1984, s. 236 – 240) analyzoval typy priezvisk so sufixom *-ej* a pokúšal sa zistiť pôvod priezvisk *Bazák/Bezák* (1987, s. 29 – 33). Na typ adjektívnych priezvisk, ktoré vznikali jednak zo šľachtických predikátov a jednak z názvov obcí, z ktorej pôvodní nositelia prímena pochádzali, sa zamerl V. Uhlár (1973, s. 292 – 297). M. Majtán (1999, s. 272 – 278) vysvetľoval pôvod priezvisk *Ruttkay* a *Ostrolucký* z pôvodných šľachtických prídomkov. A. Ferenčíková (2010, s. 293 – 297) osvetlila vznik turčianskych priezvisk *Bibza*, *Čambor* a *Nepela*. Na etymológiu východiskových apelatív niektorých, najmä menej priehľadných priezvisk dolnozemskej Slovákov, ktoré sú zväčša maďarského a nemeckého pôvodu, sa zamerl E. Králik (2019, s. 165 – 184).

2.3. RODINNÉ MENÁ

Príspevky sa sústreďovali najmä na správne tvorenie rodinných mien v slovenčine, a to spisovnou príponou *-ovci*, napr. *Mrázovci*, *Rázusovci*, *Sovovci*, nie napr. *Mrázovi* či dokonca *Sovovi* (1933/1934, s. 88; Martinka 1935/1936, s. 25 – 26). L. Dvonč (1949/1950, s. 253) upozornil na ženské rodinné mená tvoriace sa príponou *-ová* od ruských priezvisk na *-ov*, ktorá je dlhá a pripája sa k celému priezvisku, napr. priezvisko *Odincov* – rodina *Odincovová*, nie *Odincova*. Vysvetľoval sa rozdiel medzi rodinnými menami (*Štúrovci*) a apelatívnym označením prívržencov (*štúrovci*) (Mazúr 1941/1942, s. 318). L. Dvonč a Š. Peciar (1950/1951, s. 108 – 110) upozornili aj v súvislosti s písaním veľkých začiatkových písmen na dvojaké uvádzanie skupinových mien členov dynastie, napr. *Arpádovci* i *arpádovci*, *Habsbugovci* i *habsburgovci*, v slovníkoch a pravidlách.

2.4. ETNONYMÁ A OBYVATEĽSKÉ MENÁ

2.4.1. Slovtvorba

V drobných štúdiách sa zo začiatku poukazovalo na rôzne významy vzhľadom na rozdielnu slovtvorbu, napr. rozdiel medzi obyvateľským menom *Američan* „obyvateľ Ameriky“ a *Amerikán* s významom „americký Slováč“ (1935/1936, s. 27). Zväčša sa upozorňovalo na správne podoby, keďže hlavne v minulosti bola väčšia rozkolísanosť a variantnosť pri ich tvorení a používaní, napríklad spočiatku sa uprednostňovala podoba *Rusiak* pred *Rusín*, ktorá sa považovala za prevzatie z češtiny a starý singulárový tvar k plurálu *Rusi* (1933/1934, s. 92). Medzi najčastejšie patria zväčša drobné príspevky a rozličnosti, v ktorých sa odporúčali spisovné podoby etnoným a obyvateľských mien a uvádzali sa aj nesprávne podoby vyskytujúce sa v jazykovej praxi, napr. *Slovan* – *Slavian* (1932/1933, s. 95), *Hrádočan* – *Hrádčan* (1933/1934, s. 32), *Oravec* – *Oravčan*, *Oravan* (1933/1934, s. 32; 1940/1941, s. 190), *Afričan* – *Afrikán* (1937/1938, s. 59), *Chorvát* – *Horvát*, *Horvat*, *Hrvat* (1937/1938, s. 176; 1938/1939, s. 128), *Ukrajinec* – *Malorus* (1938/1939, s. 208), *Alžírčan* – *Alžírec* (Dvonč 1961, s. 121 – 122), *Nitran* – *Nitrančan* (Kačala 1964, s. 64; v rozsiahlejšej štúdií Jarošová 2011, s. 334 – 343), *Maltan* – *Maltézčan*; *Výborg*: *Výborčan* – *Výboržan* (Dvonč 1964, s. 61 – 62, 252), *Valašťan* (Dvonč 1967, s. 345 – 356), *Bask*: *Baskičanka*; *Kinshasa*: *Kinshasan* (Dvonč 1969, s. 63 – 64; 388), *Cyperčan* (Dvonč 1973, s. 219 – 228). L. Dvonč aj v nasledujúcich číslach SR sústavne upozorňoval na správne podoby týchto druhov antroponým. Okrem neho sa na vysvetľovanie správnych podôb zamerl aj J. Jacko (1974, s. 316 – 318; 1975, s. 127 – 128; 1976, s. 102 – 109), napr. na podoby mien obyvateľov Izraela a Palestíny alebo mien odvodených od názvov ako *Bangladéš*, *Grenada* a *Guinea-Bissau*, či od domácich názvov *Kremnička* a *Divinka*. Otázkam slovtvorby etnoným a obyvateľských mien sa venovali viacerí jazykovedci v rozsiahlejších štúdiách, napr.

E. Jóna (1948/1949, s. 218 – 223). A. Jánošík (1946, s. 92 – 100, 168 – 178) sa sústredil na tvorenie ženských podôb príponami *-ianka/-anka*. L. Dvonč (1949/1950, s. 155 – 156; 1963, s. 192; 1964, s. 85 – 88) zase ukázal spôsoby tvorenia mien obyvateľov planét. Základné modely tvorenia obyvateľských mien a etnónym predstavila v osobitnej štúdii M. Sokolová (2006, s. 205 – 223).

2.4.2. Pravopis veľkých písmen v súvislosti s apelatívno-propriálnym vzťahom

Problematike veľkých písmen v tomto druhu skupinových antroponým sa venuje aj dnes väčšia pozornosť, pretože nejde čisto o pravopisný, ale aj teoretický problém. Na vývin názorov na ich status sa zameral V. Blanár (2008, s. 297 – 301). Uviedol, že pohľad na obsahovú stránku onymického znaku umožnil exaktnejšie zaradiť tieto mená do prechodnej oblasti medzi apelatívami a propriami. Zo začiatku sa v drobných príspevkoch len vysvetľovali rozdiely vo významoch slov *Žid* (etnonymum) – *žid* (príslušník náboženstva) (1937/1938, s. 230) či *Cigán*, *Cigánka* – *cigán*, *cigánka* (1937/1938, s. 230) vo vzťahu proprium – apelatívum. J. Kaňa (1966, s. 309 – 311) vysvetlil mylné chápanie a písanie slova *Viking* s veľkým začiatočným písmenom ako vlastného mena (etnonyma alebo obyvateľského mena), pretože z etymologického hľadiska ide o ľudí, ktorí kotvili na lodiach v morských zátokách alebo obyvateľov zátok, a preto sémanticky dal pomenovanie *viking* na úroveň apelatív ako *horniak*, *vojak*, *kupec* a pod. Riešil sa aj status a pravopis v praxi problematických etnónym a obyvateľských mien s predponami *ne-* (*Neslovák*, *Nemadžar*) (Bartek 1935/1936, s. 31), *pra-* (*Praslovan*), *ex-* (*Exfrancúz*, *Exbratislavčan*) (Dvonč 1961, s. 252). A. Závodný (2015, s. 73 – 83) vysvetlil, že do skupiny vlastných mien nepatria *tiežslovák*, *hejslovák*, lebo majú expresívny, ironický alebo pejoratívny príznak. Navrhol diskusiu, či by sa pomenovania, ktoré nedokážu spoľahlivo identifikovať etnickú príslušnosť, nemali vnímať ako apelatíva a nemali by sa písať s malým začiatočným písmenom (*neslovák*, *nemadžar*; *nepoliak*, *tiežslovák*, *hejslovák*).

V. Uhlár (1951/1952, s. 245 – 247) písal o problematike veľkých písmen vo vzťahu vlastných mien a apelatív, resp. depropriálnych apelatív v živých, prezývkových obyvateľských menách. Zamýšľal sa nad statusom prezývok určitých skupín ľudí podľa charakteristických znakov (napr. *kajkavci*, *ekavci*, *sotáci*, *trpáci*, *mogoniari*, *ci-buliari*), ktoré nie sú mená národov a kmeňov, ale nehodnotil ich ani ako obyvateľské mená, pretože nie sú odvodené od názvov sídelných objektov (miest alebo dedín) ako napr. *Bratislavčan*, *Lipovec*, *Hlbočan* a i. Upozornil však, že z niektorých takýchto prezývok sa stanú etnické (kmeňové) mená, čo spôsobuje ich dvojaké písanie, napr. *Lemkovia* i *lemkovia* (podľa výslovnosti častice *lem*). Problematiku vzťahu propria a apelatíva, ak ide o druhové označenie, vysvetľoval napr. aj pri názvoch predajní či výrobkov alebo mien zvierat. V súčasnosti sa tieto pomenovania chápu ako vlastné

mená, tzv. živé obyvateľské mená alebo obyvateľské prezývky, ak sa vzťahujú na určitý geografický objekt, napr. *Bosoráci* (obyvatelia obce Hradište), ale napr. označenie *soťáci* sa už píše s malým začiatočným písmenom, pretože neexistuje oblasť *Sotácko* alebo iný názov oblasti, ktorej by boli obyvatelia (porov. aj Krško 2015).

A. Závodný (2015, s. 73 – 83) sa novšie vyjadroval k problematike písania veľkých písmen aj v ďalších druhoch a typoch antropónym, napr. k rozdielnemu písaniu obyvateľských mien *Mart'an* a *pozemšťan* a navrhol aj obyvateľa planéty Zem písať s veľkým začiatočným písmenom. Štúdia I. Ripku (2010, s. 287 – 292), ktorá bola zameraná na etnické mená pobaltsko-slovanských kmeňov, ukázala dôležitosť ich výskumu aj z medziodborového hľadiska.

2.5. VÝSLOVNOSŤ ANTROPONÝM

Na výslovnosť zdvojených spoluhlások v priezviskách ako *Kollár*, *Hollý* sa zamerával S. Mazúr (1948/1949, s. 261). Vysvetlil, že v priezviskách, kde zdvojené spoluhlásky nie sú etymologicky opodstatnené ako v apelatívach typu *denný*, *oddaný*, *oddelenie* a pod., sa nevyslovujú. J. Š. [Jozef Štolc?] (1938/1939, s. 298) odporúčal mätko vyslovovať priezvisko prezidenta *Tisu* podobne ako v apelatívach *tis*, *tisina*. V SR prebehla diskusia o výslovnosti pseudonyma známej spisovateľky Boženy Slančíkovej Timravy. Podľa E. Jónu (1947/1948, s. 257) meno *Timrava* má domáci základ v stredoslovenskom novohradskom nárečí, preto správna výslovnosť je s mäkkým *t'* na začiatku, ako vyslovujeme vo všetkých domácich slovách *t'* pred *i*. Toto tvrdenie podporuje aj vyjadrenie samotnej autorky, ktorá priznala, že pseudonym si dala podľa názvu studničky v rodnom polichnianskom chotári a vyslovuje sa mätko, ale podľa S. Ondrejoviča (2001, s. 319 – 320) v susednom Lučenci sa už vyslovuje tvrdo, a to napríklad aj vplyvom pripodobenia k rodným menám typu *Timotej*, *Titus*, *Martin*, k priezviskám *Timko*, *Tiso*, *Tilius*, resp. toponymám *Tigris*, *Tirolsko*, *Tibava*. Keďže etymológia tohto názvu studničky nie je jednoznačná a nedá sa preto o ňu oprieť, navrhol pripustiť ako správne obidve podoby. Podľa kodifikačnej príručky *Pravidlá slovenskej výslovnosti* (Kráľ 1984; ďalej PSV) však má byť mäkká výslovnosť [t'imirava]. Na výslovnosť cudzích priezvisk *Verne* a *Morse* sa zamerával L. Dvonč (1958, s. 58 – 59) a analyzovala sa aj výslovnosť francúzskych osobných mien (Kráľ – Bartoš 1989, s. 22 – 29).

3. ZOONOMASTIKA

Poznanie vlastných mien zvierat má význam nielen pre onomastiku, ale aj pre dialektológiu, etymológiu, lexikológiu i slovotvorbu. Mená najmä úžitkových zvierat, ako sú napr. kravy či kone, pomáhajú nielen pri poznávaní dejín jazyka, ale aj niekdajšieho spôsobu myslenia. Etymologický charakter má štúdia Ľ. Králik (1993, s. 156 – 164) o menách psov z názvov riek, ktorých vznik bol motivovaný ochrannou

funkciou vody. Vznikom, motiváciou a analýzou slovotvornej stránky mien kráv sa zaoberal M. Majtán (1994, s. 143 – 149; 2004, 151 – 158). Okrem charakteristiky mien vysvetlil napr. aj rozdiel medzi vlastným menom (zoonymom) kravy (*Strakuša*) a apelatívom (*strakuša*) označujúcim akúkoľvek kravu s určitou vlastnosťou (strakatá krava) a rozdiel medzi prístupom dialektológa a onomastika pri ich výskume.

4. TOPONOMASTIKA

4.1. OJKONYMÁ (OSADNÉ/MIESTNE NÁZVY)

4.1.1. Onymická motivácia a etymologická stránka slovenských ojkonym

Na stránkach SR sa pertraktovala problematika osadných názvov (ojkoným) trojakým spôsobom. Spočiatku to boli najčastejšie etymologické príspevky, ktoré reagovali na staršie výklady osadných názvov zo slovenského územia od maďarských slavistov. V jednom z prvých H. Bartek (1934/1935, s. 211 – 214) vyvracal staršie tvrdenia o tom, že apelatíva *lehota*, *lehôtka*, ktoré sa onymizovali alebo v ojkonymách fungujú ako určované členy, sú spätnými lexikálnymi výpožičkami z maďarčiny. Rozsiahly seriál *Zo slovenských miestnych názvov*, ktorý vychádzal v rokoch 1941 – 1942 a potom (pravdepodobne z politických dôvodov) až v r. 1947 – 1948, pripravil J. Stanislav. Analyzoval v nich včasnostredoveké osadné názvy predovšetkým z pôvodnej Bratislavskej a Nitrianskej župy, teda starobylého staronitrianskeho centra, zaradoval ich do historicko-kultúrneho kontextu obdobia vzniku, dokazujúc ich kontinuálny slovansko-slovenský pôvod aj na pozadí štruktúrnych typov slovanskej historickej ojkonymie. Podstatnú časť výkladov v skrátenej podobe zúročil v diele *Slovenský juh v stredoveku* (1948), v SR však analyzoval aj názvy, ktoré doň nezaradil (*Mliečno*, *Chynorany* a i.). V niektorých štúdiách polemizoval s maďarskými a nemeckými slavistami, napr. v roč. 1947/1948 (s. 129 – 139) upozornil na to, že slovanské osadné názvy motivované antroponymami sa spočiatku tvorili bez sufixov, a vyslovil predpoklad, že posesívny sufix *-jb* prestával byť v tvorení ojkonym produktívny už v 9. storočí. V ročníku 1942/1943 (s. 305) zase vyvrátil Šmilauerov predpoklad o maďarskom pôvode názvu *Hoste* (*Gest*) a v článku o osadných názvoch Liptova (1949/1950, s. 74 – 81) spresnil výklad ojkonyma *Sestrča*. Aktuálne zareagoval na povojnové pridelenie niektorých obcí Bratislave štúdiou o pôvode a vývine ich názvov a navrhol ich standardizovať v slovenskej podobe *Ruský Hrad* (dnes *Rusovce*), *Jarovce* a *Čunovo* (Stanislav 1946, s. 242 – 250). Séria Stanislavových článkov v SR predstavila základné motivačné, slovotvorné či štruktúrne a vývinové kontúry starej slovenskej ojkonymie, responzibilné s črtami inoslovanskej, najmä južnoslovanskej ojkonymie, ako to v širších súvislostiach dokumentuje aj jeho štúdia o slovanskom miestopise v neslovanských krajinách (1958, s. 129 – 136).

Na niektoré Stanislavove výklady nadviazal R. Krajčovič (1988, s. 259 – 269) v štúdiu o kontinuite starej slovenskej a praslovanskej lexiky, a to na základe rekon-

štrukcie lexiky zafixovanej v najstaršej slovenskej ojkonymii a historických derivačných prostriedkov. R. Krajčovič (1993, s. 194 – 201) neskôr na pozadí konfrontácie ojkonym motivovaných názvami staromaďarských kmeňov, vyznávajúcich predkresťanské kultúry, a novších ojkonym motivovaných kresťanskou tematikou vyslovil otázku, či christianizácia, ktorá na západe Slovenska v 10. – 11. storočí mala stopy východného rítu, je ešte ozvenou cyrilo-metodskej tradície alebo dôsledkom novších kultúrno-spoločenských pomerov.

Metodologicky odlišné výklady ako J. Stanislav alebo R. Krajčovič v SR publikoval Š. Ondruš, ktorý sa opieral o aktuálne poznatky indoeuropeistiky a slavistiky. Napríklad pri výklade ojkonym *Vrakuňa* a *Rača* (Krajčovič 1990, s. 26 – 34) vychádzal z ide. koreňa *ver-*: *vor-* a psl. základu *vorъ* s významom „oplotenie, ohrada“ a názov susednej obce *Nekyje* (< maď. *nyék* – ohrada) pokladal za sémanticky súvzťažný s názvom *Vrakuňa* rovnako ako starší slovanský názov Rače *Okol*, nachádzajúc v ňom sémantickú rezonanciu so slovin. apel. *okol*. Diskusne nadviazal i na etymologické výklady názvov *Sklabiná* a *Sklabiňa* (1943/1944, s. 342 – 343) a výklad V. Uhlára (1989, s. 257 – 266), odvodzujúc ich od apel. *šklabiňa*, doloženého aj v starších lexikografických prácach (Krajčovič 1990, s. 180 – 181). Š. Ondruš (2008, s. 101 – 103) etymologizoval pôvod názvov *Poniky* a *Oponice* z ide. koreňa *nik-* s významom „ohyb, sklon“ a za jeden z mladších derivátov pokladal aj apel. *ponikleč*. Na spojitosť ojkonymie s archaickou, resp. historickou lexikou poukázal napr. aj M. Majtán (2003, s. 336 – 339) v štúdiu o adjektíve *zázrivý* a ojkonyme *Zázrivá*.

S. Mazúr (1949/1950, s. 8 – 17) v štúdiu o názvoch Šariša pokladal názov rieky *Svinka* za deminutívum utvorené z ojkonyma **Sviňa* (súčasný štandardizovaný názov je *Svinia*). Z pohľadu súčasnej onomastickej teórie sa hydronymum hodnotí ako prostý derivát z názvu *Sviňa*, ktorý vznikol sufixom *-ka* nie ako deminutívny názov, ale v dôsledku onymickej polarizácie. Kompozitám typu *Vrchteplá* sa venoval Š. Peciar (1968, s. 199 – 200), posesívnym tvorením ojkonym sa zasa zaoberali napr. E. Meliš-Čuga (1943/1944, s. 168 – 172; 1949/1950, s. 45 – 59) a V. Uhlár (1970, s. 106 – 111), ktorý sa okrem etymologickovýchýkladových štúdií (*Humenné*, *Cimenná*, *Nitra*, *Zemné*) venoval aj distribúcii ojkonym utvorených sufixmi *-any*, *-ovany* (1991, s. 147 – 160) a *-ata* (1968, s. 356 – 362; 1996, s. 63 – 64; o genéze pôvodného psl. sufixu *-eta* novšie Krajčovič 2005, s. 95 – 99).

4.1.2. Problematika štandardizácie ojkonym, ich skloňovania a tvorenia derivátov

Mnohé štúdie či krátke články súviseli s ustaľovaním pravopisnej stránky štandardizovanej ojkonymie na území Slovenska. Kodifikované podoby názvov miest boli uvedené už v PSP v roku 1931, ostatné boli publikované v štatistických lexikónoch na základe rozhodnutia názvoslovnej autority. Od 40. rokov sa v SR začali

objavovať štúdie, v ktorých autori na pozadí etymologického výkladu a úzu navrhovali reštandardizovať niektoré názvy, napr. M. Madačov (1943/1944, s. 51 – 54) nesytemovo navrhol používanie názvu *Spišská Kapitula* s mäkkým *l* na základe výslovnosti slov *tabuľa*, *cibuľa* a miestneho úzu, rešpektujúc však tvrdú výslovnosť *l* v apelatíve *kapitula*. Na základe úzu žiadal S. Mazúr (1943/1944, s. 65 – 72) štandardizovať podoby *Bardiov*, príp. *Bardyov* (Bardejov) a oproti návrhu A. Jánošíka (1940/1941, s. 284 – 285) zaviesť podobu *Bardijov*. V tom istom roku S. Mazúr (s. 193 – 197) poukázal na nevhodne alebo nesprávne štandardizované názvy *Svätý Benedik*, *Hvozdnica* a *Psáry* a odporučil nahradiť ich systémovo utvorenými názvami *Svätý Beňadik* (dnes *Hronský Beňadik*), *Voznica* a *Psiare*, ktoré napokon našli uplatnenie v kodifikácii podobne ako odôvodnenie J. Stanislava (1941/1942, s. 102 – 104) o správnosti podoby *Lubochňa*.

Osobitosti gramatickej stránky, špecifickej flexie i slovotvorby ojkónym spôsobovali v spoločenskej komunikácii mnoho nejednotností, na ktoré v SR reagovali desiatky článkov. J. Purgina (1954, s. 155 – 156) v štúdiu o niektorých názvoch obcí v PSP (1953) navrhol upraviť etymologicky priezračné názvy podľa hláskoslovných i pravopisnej podoby fundujúceho apelatíva (napr. *drieň* > *Drieňovec*, nie *Drienovec*; *hámor*, pl. *hámre* > *Hámre*, nie *Hámry*). Takýto rigorózný postup odmietla sama redakcia v krátkom stanovisku, hoci opodstatnené návrhy sa v kodifikácii zohľadnili. Problematike slovotvorby a derivátov osadných názvov sa venovali autori najmä v rubrike *Rozličnosti*. K viacerým problémom sa vracali po vyjení kodifikačnej publikácie *Morfológia slovenského jazyka* (Ružička a kol. 1966) napr. aj v závislosti od dynamiky slovotvorných postupov. Napr. v roč. 1935/1936 (s. 304) sa uvádzalo pravidlo, že z najmenej trojslabičných názvov zakončených na *-ec* sa tvoria adjektíva príponou *-ský*, nie *-ecký* (*lučenský*, podobne *hlohovský*). L. Dvonč (1997, s. 87 – 92) zasa upozornil na tendenciu zachovávať pri tvorení adjektív od ojkónym zakončených na *-ec* a *-ce* spoluhlásku *c*, a teda popri kodifikovaných derivátoch na *-ský* (*hlohovský*, *lučenský*) používať aj deriváty na *-ký* (*hlohovecký*, *lučenecký*), čo napokon zohľadňuje aj aktuálna kodifikácia oboch dubletných tvarov, hoci nie vo všetkých prípadoch (*sobranský*, ale nie *sobranecký*). Niektoré nenáležité deriváty ojkónym v 6. zv. SSJ (1968) si výberovo všimli F. Kočíš (1982, s. 63) a L. Dvonč (1986, s. 254 – 255), variabilitu kvantity miestnych názvov na *-any* a ich derivátov zasa J. Jacko (1994, s. 104 – 107) s poznámkou, že ak pred koncovým *-any* je spoluhláska *k*, nastáva alternácia *a/á* (*krškánsky*, *vozokánsky*; v ostatných prípadoch alternácia *a/ia*, napr. *petroviansky*, *bošiansky*).

Pomerne veľa článkov sa venovalo aj ustaľovaniu ohýbania ojkónym. E. Jóna (1948/1949, s. 263) na príklade názvu *Strelníky* vysvetľoval ohýbanie názvov, ktoré majú povahu plurálií tantum, v závislosti od ich príslušnosti ku gramatickému rodu. O rodovom zaradení a zosúladení paradigmy názvu *Vráble* písal napr. L. Dvonč

(1961, s. 183 – 184), ktorý neskôr (1971, s. 152 – 160) polemicky vystúpil proti zavádzaniu uzuálnych gramatických tvarov, ako to na príklade názvu *Uherce* (G *Uhriec* namiesto spisovnej podoby *Uheriec*) navrhol V. Uhlár (1967, s. 154 – 161), aj v ďalších iných prípadoch (napr. v *Bolerázi*). Skonštatoval, že „naturalistické kopírovanie tvarovej rozrôznenosti pri skloňovaní podstatných mien v slovenských nárečiach, t. j. prenášanie takejto tvarovej rozrôznenosti podľa stavu v nárečiach do spisovného jazyka by viedlo nielen k rozkolísaniu spisovného jazyka, ale vlastne v konečnom dôsledku k popieraniu osobitosti spisovného jazyka“ (s. 157). Substantivizácii názvov utvorených posesívnymi príponami *-in*, *-ov*, *-ovo* a prestupom názvov typu *Jastrabie* z adjektívneho do substantívneho skloňovania sa venovala M. Marsinová (1949/1950, s. 299 – 308) a neskôr aj L. Dvonč (1973, s. 253 – 254), ktorý názvy *Srňacie*, *Medvedzie* zaradil do paradigmy vzoru vysvedčenie. M. Sokolová (2007, s. 67) názvy tohto typu dnes charakterizuje ako adjektíválne neutrá typu *hovädzie*. Problematiku skloňovania ojkonym vrátane paradigmatickej deklinačnej klasifikácie v ostatnom čase zhrnul A. Závodný (2021, s. 126 – 133). Príčinami odlišných tvarov L sg. názvov typu *Dolný Peter* a *Turčiansky Michal* sa zaoberal F. Kočiš (1983, s. 380 – 381). Rozkolísanosť kvantít v ojkonymách, ktoré vznikli prefixáciou (*za-/zá-*), si všimol J. Jacko (1986, s. 379 – 380) a odporučil kodifikovať názvy typu *Zabijaná* s dlhým *í*, ako je to napr. v slovese *zabíjať*, čo sa v kodifikácii akceptovalo. J. Jacko (1996, s. 3 – 8) konštatoval, že v morfolologickej a slovtvornej kodifikácii názvov obcí na Slovensku v PSP (1991) sa vo väčšej miere ako v 6. zv. SSJ prihliadalo na miestny úzus, ak nevybočil zo zákonitostí spisovného jazyka. Zároveň poukázal na dynamiku v tejto oblasti a odôvodnil napr. vhodnosť zaradenia niektorých ďalších dvojtvarov, napr. k podobe G názvu *Neded/Nededu* doplniť dvojtvar *Nededa*, ako je to napokon aj v aktuálnej kodifikácii. Z množstva ďalších podnetov, ktoré sa riešili v SR, vyplýva, že derivačná a gramatická problematika slovenských miestnych názvov sa kryštalizuje, niekedy aj dynamizuje, preto M. Majtán (1996, s. 18) uvažoval o opodstatnení spracovania osobitej onomastickej gramatiky.

Určitý typ syntetizujúcich výsledkov, ktoré zatiaľ v slovenskej onomastike chýbajú, mala priniesť účasť slovenských onomastikov na príprave *Slovanského onomastického atlasu*. Vo výskume slovanskej ojkonymie sa stalo hlavným prístupom postihovanie štruktúrnych typov ojkonymie tak, aby sa pri ich charakteristike odrážali aj motivačné a typologické znaky ojkonym. Genézu, ciele a stav projektu predstavil P. Žigo (1997, s. 65 – 71) a na pozadí komplexnej analýzy kvantifikoval zastúpenie jednotlivých štruktúrnych typov slovenskej ojkonymie.

4.2. ANOJKONYMÁ (TERÉNNE NÁZVY)

Anojkonýmám, t. j. názvom nesídlných objektov, predovšetkým chotárnym názvom sa na stránkach SR venovala o niečo menšia pozornosť ako ojkonymám.

Sémantiku archaických apelatív v terénnych názvoch analyzoval V. Uhlár (1980, s. 213 – 218), berúc pri tom do úvahy aj sémantickú stránku inoslovanských názvov, a napr. oproti V. Šmilauerovi (1932, s. 341) toponymizované apel. *slop* spájal s významom „jama, priehľbeň“ a sémanticky aj s apel. *priehyba* a *prieval*. Etymologický a porovnávací prístup novšie využil I. Horňanský (2018, s. 35 – 46), ktorý si všimol geografické názvy (ojkonymá aj anojkonymá) utvorené z osobných mien so základom *chot-* (náreč. *choc-*) a ich distribúciu v slovenskom i širšom slovanskom kontexte.

4.2.1. Oronymá

V sérii článkov o pôvode či štandardizácii slovenských terénnych názvov sa niektorí autori zaoberali osobitne názvami vrchov alebo pohorí. O slovanský alebo predslovanský pôvod názvu *Beskydy* sa v 8. ročníku SR sporili J. Martinka (1940/1941, s. 107 – 109) a V. Polák (1940/1941, s. 151 – 153). Všeobecne predpokladaný trácky, resp. ilýrsky pôvod názvu *beskyd*, *beščad* (horské sedlo), ktorý sa neskôr deproprializoval (porov. Lutterer – Majtán – Šrámek 1982, s. 52), spochybnil Š. Ondruš (1980, s. 261 – 283). Neistý je aj výklad o pôvode názvu *Vihorlat*, ktorý J. Martinka (1940/1941, s. 142 – 144) spojil s nárečovými derivátmi slovesa *vyhorieť* a interpretuje ho ako „súbor zhorenísk“. Podnes sa presvedčivo neprijímajú ani výklady názvov iných vrchov alebo pohorí, napr. porovnávaním slovanskej a baltskej lexiky dokazoval Š. Ondruš (1972, s. 334 – 341) baltoslovanský pôvod názvov *Choč* (pôv. azda *Koč*) a *Kýčera*. Vysvetlenie staršej a v miestnom úze živej podoby domáceho oronyma *Rozsutec* (pôv. *Rázsutec*) na pozadí dosídľovacích procesov v stredoveku prezentoval V. Uhlár (1980, s. 87 – 96). Sériu článkov o pôvode oroným na území Slovenska novšie doplnil M. Majtán (2001, s. 147 – 152) argumentačne presvedčivým výkladom názvu vrchu *Sitno*. Názov odvodil od adj. *sitený* (< *sit* – *sitina*, *trstina* + adj. suf. *-no*) a vysvetlil mladšie významové posuny apel. *sitno* (*sitinový* porast > *priepadlisko* > *priepasť*, *peklo*) v staršej literatúre. V ďalšej štúdii (Majtán 2006, s. 78 – 82) predložil návrh na reštandardizáciu názvu vrchu *Baske* na *Baské*. Dôvodom bola tendencia neskloňovať názov *Baske* a zistenie, že do 2. pol. 17. stor. mal názov podobu vzťahového adjektíva *baský* (od antroponyma *Basek/Basko*).

4.2.2. Hydronymá

Vlastné mená vodných objektov, osobitne tečúcich vôd, patria medzi najstaršie a najstabilnejšie vlastné mená, pretože pomenúvajú stabilné geografické objekty s často rozhraničujúcou funkciou. Názvy najvýznamnejších riek, doložené ešte v antickej literatúre, majú predslovanský pôvod (Majtán 1996, s. 137), ostatné však túto charakteristiku nemusia mať. V SR sa to usiloval dokázať Š. Ondruš na analýze

hydroným *Váh* (1972, s. 257 – 263) a *Dudváh* (1975, s. 40 – 41), a to uplatnením tzv. schwebeablautovej teórie štruktúry indoeurópskeho koreňa. K výkladu sa opäť vrátil v roku 1975 (s. 27 – 41) s úsilím vyvrátiť argumenty V. Šmilauera (1973, s. 530 – 532) o neslovanskom pôvode hydronyma. Na pozadí poznatkov z porovnávacej indoeurópskej a slovanskej jazykovedy Š. Ondruš v SR postupne publikoval aj výklady hydroným *Orava* (1975, s. 342 – 352), *Poprad* (1985, s. 102 – 109), *Hornád* (1986, s. 234 – 240) a *Gidra* (1995, s. 162 – 165). K výkladu názvu *Poprad*, ktorý vysvetľuje ako derivát zo slovesného základu *pręd-* „skákať, prudko tiecť“ a predpokladá vývin *Poprędъ* > *Popräd* > *Poprad*, sa ešte raz vrátil v roku 1991 (s. 229 – 232), polemizujúc s J. Udolphom (1989) o pôvodnosti a distribúcii podôb *Poprod/Poprad*. Ondrušove etymológie týchto a ďalších hydroným (ale aj niektorých slovenských ojkoným a oroným) vyšli súborne v jeho 3-dielnej monografii *Odtajnené trezory slov* (2000 – 2004). Výkladu staršieho hydronyma *Mohelnica* (dnes *Pažitký potok*) v Ponitří sa venoval V. Uhlár (1970, s. 174 – 178) a novšie interpretácie názvov *Váh*, *Žarnovica*, *Turiec*, *Muráň* a i. na stránkach SR prezentoval J. Krško (2010, s. 355 – 362). Pôvod a motiváciu neštandardizovaných slovenských a do slovenčiny adaptovaných hydroným v slovenskom Pomoraví zasa vysvetľoval A. Závodný (2010, s. 305 – 310).

Štruktúrnotypologickým špecifikám hydroným sa ako prvý venoval V. Uhlár (1975, s. 212 – 219). Všimol si ich slovotvornú stránku (na príkladoch hydronymie Liptova) a zameriaval sa na rozšírenie derivovaných názvov typu *Sielničianka*, *Malatianka*. Zaoberal sa aj motivačným vzťahom medzi terénnymi názvami a hydronymami. Hydronomastické výskumy však spochybňujú jeho predpoklad, že názvy typu *Brúsna voda* možno pokladať za novšie chotárne názvy (porov. Šmilauer 1932, s. 468; Hladký 2004, s. 50).

Predpoklady na systematický a komplexný výskum hydronymie utvorilo vypracovanie jednotnej metodiky, ktorá je dnes známa pod názvom *Hydronymia Europaea*. Metodologické východiská tohto projektu predstavil P. Žigo (1994, s. 150 – 155). Podľa týchto princípov podnes vyšli v rámci edície *Hydronymia Slovaciae* monografické práce o hydronymii z takmer všetkých významných slovenských povodí. Do istej miery syntetizujúcu povahu majú zatiaľ len štúdie L. Sičákovej o polyonymii, polysémii, homonymii a antonymii hydroným (2002, s. 330 – 341), o štandardizovaných podobách (1998, s. 330 – 337) a gramatických kategóriách hydroným (2003, s. 5 – 15), ktoré vznikli na pozadí systematického výskumu hydronymie v povodí Slanej.

Používaniu hydroným v spoločenskej komunikácii sa venovala menšia pozornosť. S. Ondrejovič (2001, s. 63) si všimol rozkolísanú výslovnosť názvu *Tisa* v kodifikačných príručkách (SSJ 6 [*tysa*], PSV [*tisa*]) a na základe súvislosti názvu s ide. koreňom **ti-* (*topiť*, *topiť sa*; „bahnistá rieka“) a s opretím sa o miestny úzus navrhol

kodifikovať jeho výslovnosť v podobe [tysa]. Proces adaptácie názvov cudzích riek si všimol napr. L. Dvonč (1975, s. 353 – 359). Pripomenul, že názvy ako *Volga* nie sú zdomácnené, pretože ide o prevzatie pôvodnej formy (o nenáležitom používaní českej podoby *Volha* v slovenských textoch sa písalo už v SR 1940/41 na s. 188). L. Dvonč si všimol aj formálnu adaptáciu francúzskych názvov s nemým *e* (*Seine – Seina, Loire – Loira*) a okrem rôznych hláskoslovných a tvaroslovných úprav dokumentoval aj úsilie o prekladanie hydroným (*Czarny Dunajec – Čierny Dunajec*).

4.2.3. Štandardizácia terénnych názvov a jej hranice

Jednou z oblastí, o ktorej sa v SR živo diskutovalo, bola štandardizácia geografického názvoslovia, hoci spočiatku v štyridsiatych rokoch najmä v súvislosti s ojkonymami, pretože ich štandardizácia v dôsledku spoločenskej potreby bola prioritnejšia. Azda aj na základe neprijatia názorov v obhajovaní uzuálnych (neraz nárečových či archaických) podôb názvov alebo ich derivátov v štandardizácii (porov. napr. návrh na prijatie tvaru *G Uhriec* od ojkonyma *Uherce, Uhriec*; 1967, s. 154 – 161) sa V. Uhlár neskôr na príkladoch názvov *Ostrô, Plačlivô* a i. zamýšľal nad hranicami štandardizácie v toponymii (1976, s. 221 – 227; 1978, s. 166 – 168) a uviedol, že v miestnom úze známe a ustálené podoby terénnych názvov by sa mali používať v podobe, aká sa rešpektuje v miestnom úze. Totiž najmä chotárne názvy majú na rozdiel od iných druhov toponým zväčša len lokálny rádius používateľov. Už predtým (1967, s. 356 – 362) obhajoval uzuálnu podobu názvu *Málinô (brdo)* a kolízne tvary adjektívneho skloňovania štandardizovaného názvu *Málino Brdo*. V širšej reakcii na Uhlárovo návrhy L. Dvonč (1976, s. 283 – 285) skonštatoval, že pri posudzovaní podôb vhodných na štandardizáciu geografických názvov treba uplatňovať synchronne hľadisko a štandardizovať systémové podoby, ktoré smerujú od bohatstva foriem k ich zjednodušeniu v spisovnom jazyku (preto odmietol aj Uhlárom navrhnutú podobu *Plačlivô* oproti štandardizovanému názvu *Plačlivé*). Dvončov postoj potvrdil M. Majtán (1976, s. 277 – 283) a priblížil poslanie a proces štandardizácie geografického názvoslovia, ktoré má povahu odborného názvoslovia (terminológie) a musí preto rešpektovať normu spisovného jazyka. Nesystémovosť Uhlárovho návrhu prezentoval na príklade distribúcie geografických názvov zakončených na *-ô* a uviedol, že nárečové a archaické podoby môžu v určitých komunikačných sférach prirodzene fungovať naďalej, avšak štandardizované geografické názvoslovie je záväzné z hľadiska celospoločenskej praxe. Na Majtánovo vysvetlenie opäť zareagoval V. Uhlár (1978, s. 166 – 168) článkom o ustálených archaických názvoch typu *Železnô*, ktoré pokladal za jazykovokultúrne pamiatky, a práve zásahom názvoslovných komisií sa podľa neho porušuje zásada ustálenosti názvov. Diskusiu uzavrel Š. Peciar (1978, s. 169 – 172) pripomenutím, že „zásada ustálenosti je dialekticky spätá so zásadou systémovosti spisovného jazyka, pričom zásada systé-

movosti je hierarchicky vyššia ako zásada ustálenosti. Ustálenosť spisovného jazyka je relatívna (pružná), systémovosť je permanentná“ (s. 171). Aj v zmysle tohto konštatovania sa k názvu *Málinô* ešte raz vrátil M. Majtán (1980, s. 41 – 44) výkladom všetkých jeho nárečových podôb a konštatovaním, že ide o nárečový názov, ktorý vznikol z nárečovej podoby adj. *malinný* a mladším pričlenením iného názvu *Brdo*. Zdĺženie slabiky v slovotvornom základe dokladá aj v iných terénnych názvoch tohto slovotvorného typu a odporúčal rešandardizovať ho v podobe *Málinné*, čím by sa odstránila nepravidelnosť v jeho ohýbaní (pôv. *Málinô* – G (z) *Máliného*, na *Malinné*, G (z) *Malinného*). K problematike hraníc štandardizácie v aplikačnej praxi Návoslovnej komisie Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky sa vrátil I. Horňanský (2011, s. 214 – 222) s uvedením typov názvov, ktorých nárečové podoby sa neupravovali a v štandardizácii sa rešpektovali. Zaujímavým prípadom štandardizačnej praxe sa zaoberala I. Valentová (2017, s. 139 – 158; 256 – 263), ktorá upozornila na rozpor medzi štandardizovaným názvom obce *Oslany* a názvom jej katastrálneho územia *Osl'any*. Podobným prípadom by sa podľa nej dalo predísť zavedením princípu hierarchickej postupnosti štandardizácie, podľa ktorého aj v názvoch nesídelných objektov, pri vzniku ktorých sa použil názov fyzicky spríbuzneného sídelného objektu (aj vo forme derivátu), podoba tohto ojkonyma musí byť rešpektovaná, aj keď nezodpovedá jazykovému systému.⁸ Zároveň pripomenula, že štandardizácia by mala citlivo zohľadňovať spisovný slovenský jazyk a jeho systém, ale aj fungovanie vlastných mien v komunikácii a ich kultúrne, historické a spoločenské osobitosti. I. Valentová (2020, s. 162 – 190) vzhľadom na problémy pri štandardizácii terénnych názvov i v jazykovej praxi, ale aj na situáciu v pravopise veľkých písmen v toponymách v niektorých ostatných i slovanských jazykoch navrhla, aby sa vo všetkých viacslovných názvoch písali s veľkým začiatočným písmenom všetky plnovýznamové slová tak, ako sa to uplatňuje v názvoch miest a obcí. O rovnakom návrhu v minulosti už písali napr. M. Majtán a I. Horňanský, ale L. Dvonč (1995, s. 157 – 262) bol proti, pretože by sa tým neprimerane rozšírila okrajová zásada na úkor zásady, ktorá je v slovenčine rozšírená.

4.2.3. Štruktúrnotypologická klasifikácia terénnych názvov

Viac pozornosti autori príspevkov venovali štruktúrnotypologickej stránke terénnych názvov. V súčasnej toponomastike sa prijíma členenie terénnych názvov na priame a nepriame. Osobitné skupiny nepriamych predložkových názvov a názvov

⁸ Na základe tohto návrhu bola z dokumentu Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky z dokumentu *Smernica na štandardizáciu geografických názvov v znení dodatkov č. I^[1]* v časti *Zásady úpravy a používania geografických názvov* v bode 10 čl. 5 odstránená veta „Ak názvy obcí a časti obcí nie sú gramaticky správne utvorené, chyba sa neprenáša na názov katastrálneho územia, ale názov sa vhodne upraví.“

vetného (verbálneho) typu, ich vznik a fungovanie v komunikácii opísal M. Majtán (1974, s. 146 – 149). Názvy typu *Kral'ovianstrana*, *Sliačanlazy*, ich distribúciu a spôsob tvorenia si všímal V. Uhlár (1975, s. 48 – 55). Azda pre nesklonnosť prvého člena ich pokladal za kompozitá s topoformantom *-ian/-an*. M. Majtán (1996, s. 26) v zhode s J. Doruľom (1993) tieto podoby interpretoval ako podoby archaických vzťahových adjektív utvorených z osadných alebo iných geografických názvov a charakterizuje ich ako viacčlenné determinatívne názvy (porov. názvy *Lukovian studňa*, *Borovian potok* a i.; zapisuje ich ako dvojčlenné názvy), stojace niekedy na hranici kompozit (porov. *Dubov diel – Dubodiel*). M. Majtán (1998, s. 13 – 24) sa osobitne zaoberal kompozitnými štruktúrami v slovenskej onymii.

Pozornosť sa však venovala aj fungovaniu terénnych, najmä chotárných názvov v komunikácii. Na pozadí heuristického výskumu toponymie Muránskej doliny sa J. Krško (1996, s. 136 – 141) zaoberal polyonymiou terénnych názvov, vyčlenil príčiny a spôsoby vzniku nových názvov pre istý onymický objekt a všíma si aj ich komunikačnú sféru, ktorá sa viaže na mikrosocietu. Význam a možnosti motivačnej a štruktúrnej analýzy na príkladoch názvov so základom *brť-/brt-* a *včel-* na Morave a v Sliezske a na Slovensku predstavila Z. Hlubinková (2009, s. 81 – 90). Na základe distribúcie a areálového rozšírenia terénnych názvov so základom *brť-/brt-* potvrdila starší predpoklad, že na Slovensku lesné brtnice včelárstvo nebolo rozšírené.

4.2.4. Slovníkovo-areálové spracovanie lexiky slovenských terénnych názvov

V článku o slovnej zásobe slovenských terénnych názvov M. Majtán (1977, s. 162 – 168) predznamenal, že na základe heuristického výskumu, ktorý sa uskutočnil v rokoch 1966 až 1975 a v rámci ktorého sa podarilo prakticky úplne zozbierať a kartotečne zachytiť anojkonymický a čiastočne aj ojkonymický materiál zo slovenského jazykového územia, je možné na základe spracovania apelatívnych slovných základov sledovať vývinové tendencie v slovnej zásobe slovenčiny a dynamiku tohto vývinu, geografické i štruktúrne začlenenie jednotlivých slov a slovných základov do slovnej zásoby v súčasnosti i v minulosti. O aktuálnom stave prác na slovníkovo-areálovom spracovaní slovenskej toponymie a jeho potenciáli pre ďalší výskum písal M. Majtán aj v roku 1983 (s. 199 – 206). Pre aktuálne úlohy na prípravu a koncipovaní *Historického slovníka slovenského jazyka* sa vytvoril len heslár a pracovné mapy s úplnou sieťou bodov, ktoré mali byť súčasťou *Slovenského onomastického atlasu* a pramennou základňou *Slovanského onomastického atlasu*, ale lexikografické spracovanie sa napokon v tom čase nepodarilo naplniť. Syntézu čiastkových výskumov predstavil M. Majtán v monografii *Z lexiky slovenskej toponymie* (1996). O pokračovaní spracovania slovníka terénnych názvov z územia Slovenska sa znovu začalo uvažovať na počiatku druhého milénia aj v nadväznosti na prípravu

anojkonymických slovníkov z územia Čiech, Moravy a Sliezska. O možnostiach nadviazania na rozpracovaný projekt slovníkového a areálového spracovania M. Majtána a využitia nových koncepčných a metodologických stimulov v súvislosti s možnosťami digitálneho spracovania písala I. Valentová (2009, s. 283 – 291). Koncepciu digitálneho i knižného slovníka, zásady spracovania a heslá začínajúce na písmeno A napokon predstavila I. Valentová v publikácii *Lexika slovenských terénnych názvov (Koncepcia lexikografického spracovania)* (2018).

4.3. EXONYMÁ VZ. ENDONYMÁ

Standardizácia exoným, fungovanie exoným a endoným v spoločenskej komunikácii a ich ohýbanie boli z hľadiska potrieb jazykovej praxe jedny z aktuálnych, no spočiatku aj polemických tém, ktoré sa v SR objavovali pravidelne. Aktuálny stav používania cudzích názvov vychádzal z tézy, že dávnejšie prevzaté názvy významnejších miest (napr. *Paríž, Viedeň, Krakov Záhreb*; tak aj PSP, 1931, s. 45) sa zapisovali v ich zdomácnených podobách, ostatné sa vnímali ako endonymá (*Versailles, Szolnok* a i.; Czambel 1932/1933, s. 39). J. Martinka (1932/1933, s. 73 – 76) upozornil na nedodržiavanie úzu, že názvy miest, ktoré sa nenachádzajú na slovenskom území a Slovania v nich nežili, treba zapisovať pôvodným pravopisom. Odmietol zdomácnovanie či prekladanie takýchto názvov (*Curich* namiesto *Zürich*, *Sv. Hipolit* namiesto *St. Pölten*) a hláskoslovné úpravy českých názvov (*Příbram* namiesto *Příbram*) rovnako ako úpravy slovenských názvov v češtine (*Báňská Bystřice, Piščany*). PSP z roku 1931 (s. 17) tento problém neriešili dostatočne jasne – umožňovali názov používať ako endonymum i prispôbiť ho slovenskému pravopisu. V rozsiahlom príspevku Martinkov postoj podporil P. Florek (1933/1934, s. 19 – 26) a okrem iných zásad sformuloval potrebu transliterovať názvy z iných grafických sústav a zapisovať ich foneticky. Zároveň odporučil, aby Matica slovenská zriadila komisiu, ktorá by v spolupráci s pravopisnou komisiou upravila používanie endoným a exoným v širšej jazykovej praxi. Na podnety rázne reagoval V. Vážný vo viacerých časopisoch a Martinku a Floreka obvinil z protičeskoslovenského postoja, plagiovania princípov maďarskej jazykovej politiky a zvykom zapisovania cudzích toponým vo vlastivedných publikáciách a učebniciach geografie obhajoval myšlienku upravovať české názvy v slovenčine a naopak. Vážneho osobná kritika prešla tak ďaleko, že J. Martinka jeho obvinenie riešil súdnym podaním. Redakcia SR v stanovisku, ktoré pravdepodobne napísal H. Bartek (1935/1936, s. 145 – 149), priniesla argumenty na podporu Martinkových a Florekových návrhov analýzou zapisovania názvov štátov a miest v akademickom *Atlase republiky Československej* (1935) a ďalších aktuálnych publikáciách.

V krátkych článkoch, reagujúcich na používanie názvov štátov a miest mimo územia ČSR najčastejšie v rubrike *Rozličnosti*, sa pripomínali pravidlá z PSP (1931)

o používaní zdomácnených názvov (*Sársko*, nie *Saarsko*; 1934/1935, s. 128) alebo o prirodzenom tvorení názvov štátov sufixom *-sko* (*Albánsko*, nie *Albánia* a i., 1932/1933, s. 120; podobne aj Dvonč 1964, s. 183 – 184). Odporúčali sa deriváty, ktoré sa v PSP neuvádzali, ale v jazykovokomunikačnej praxi spôsobovali problémy viaceré formy ich zapisovania (*škótsky*, *peštiansky* a i.; 1934/1935, s. 128, 192), prípadne sa navrhovali nové názvy, ktoré našli uplatnenie v štandardizácii (*Abesínsko* – *Habeš*; 1935/1936, s. 32). L. Dvonč odmietol používanie veľkých písmen pri zapisovaní určovaného člena v dvojčlenných názvoch typu *Juhoafrická Únia* pre ich nesystémovosť, ktorá vyplynula zo spôsobu zapisovania názvov typu *Union of South Africa* v angličtine (1959, s. 315), a namiesto podoby *Spojené štáty Západnej Afriky*, ktorá vznikla prekladom jeho ruskej podoby, odporučil štandardizovať názvy tohto typu so zhodným prívlastkom (*Spojené štáty západoafrické*, príp. *Spojené štáty africké*). Prirodzené podoby so zhodným prívlastkom presadzoval aj pri písaní názvov z iných onymických tried, napr. *Kennedyho mys* (1965, s. 182 – 184). Na nesystémovosť v zdomácňovaní názvov stredo- a juhoamerických štátov zasa upozornil I. Ripka (1971, s. 118 – 123) a názvy *Portorico* a *Nicaragua* odporučil zapisovať foneticky s grafémou *k* ako *Mexiko* (pôv. *México*) a *Kuba* (pôv. *Cuba*). L. Dvonč (1984, s. 62 – 63) odporučil tento princíp aplikovať aj v ďalších prípadoch (napr. *Ekvádor*, *Maurícius*). Všimol si aj rozkolísanosť v používaní názvov ázijských štátov s komponentom *-stan/-stán* s významom „územie“ a odporučil kodifikovať podoby na *-stan* (*Afganistan*, *Uzbekistan*) na rozdiel od českých podôb so *-stán* (Dvonč 1981, s. 140 – 145).

Dôležitosť ustáľovania podôb vyplývala najmä z bežných jazykovokomunikačných potrieb. Písanie názvov cudzích miest v učebniciach zemepisu si všimol L. Dvonč (1954, s. 149 – 151) a upozornil na nevhodné používanie endoným (z *Londona*, v *Rome*) s odporúčaním používať v nich zdomácnené podoby. Podľa úzu, že názvy horstiev majú väčšinou podobu plurálií tantum, odporučil zmeniť štandardizovaný názov *Himalája* a kodifikovať čoraz častejšie sa objavujúcu podobu *Himaláje* analogicky ako *Kordillery*, *Javorníky* (1959, s. 285 – 287). V súvislosti s prepisom názvov ruských miest pripomenul, že rusifikované podoby názvov miest *Marks* a *Engel's* je vhodnejšie vzhľadom na podoby ich antroponymických motivantov zapisovať ako *Marx*, *Engels* (1965, s. 371 – 373; 1970, s. 291 – 297).

Neistotu vyvolávala aj rodová príslušnosť cudzích geografických názvov. Jednotlivými názvami sa zase zaoberal najmä L. Dvonč (napr. *Postupim*, 1960, s. 124 – 125; *Vroclav*, 1961, s. 60 – 61). Všimol si aj názvy českých miest, ktoré v slovenčine pre svoje spoluhláskové zakončenie menia gramatický rod (1966, s. 374). Pripomenul, že spomedzi takýchto názvov sa ako feminína chápu niektoré ojkonymá zakončené na *-eň* a *-v*, a preto upozornil na nutnosť používania názvu *Kroměříž* v maskulínnej paradigme (podobne ako *Paríž*) podľa vzoru *stroj* (porov. PSP 1964,

s. 90). Novšie M. Ološtiak (2007, s. 191 – 192) na príklade názvu *Middlesbrough* [midlzbro] poukázal na asymetriu medzi zvukovou a pravopisnou stránkou na konci slova a jej odraz v morfolologickej adaptácii anglických endoným. Keďže grafická stránka podporuje príslušnosť k mužskému rodu a k deklinačnému typu dub a zvuková podoba zasa implikuje skôr stredný rod a nesklonnosť, odporučil názvy tohto typu v prípadnej kodifikácii spracovať ako varianty: *Middlesbrough* [midlzbro], m./s. -u/neskl.

Ohýbanie cudzích vlastných mien spôsobovalo problémy hlavne v novinárskej praxi či prekladateľstve. Napr. v prípade slovanských (osobitne ruských) názvov s adjektívnym komponentom typu *Krivoj Rog* L. Dvonč (1961, s. 124) pripomenul, že adjektívum ohýbame ako priezviská zakončené v ruštine na *-kij, -skij, -ckij, -ckoj, -oj* (*Gorkij* – G *Gorkého*; *Krivoj Rog* – G *Krivého Rogu*) a takto tvoríme aj ich deriváty (*krivorožský*, nie *krivojrožský*). Písal aj o skloňovaní názvov typu *Greenville* (1963, s. 126 – 127) a navrhol, aby v nasledujúcom vydaní PSP bola uvedená aj poznámka o ohýbaní anglických a francúzskych názvov zakončených na nemé *-e*. V roku 1967 (s. 59 – 61) odmietol podobu *pekingský* (PSP, 1962, s. 289) s vysvetlením, že pri tvorení derivátov od názvov zakončených na spoluhlásku, za ktorou nasleduje *-k, -g*, zo základového slova *-k, -g* vypadávajú. V SSJ (6. zv., s. 290) sa už uvádza podoba *pekinský* (porov. Ivanová-Šalingová 1968, s. 263 – 264).

Po vyjdení 6. zv. SSJ (1968), ktorý obsahoval aj kodifikované podoby endoným, exoným a ich derivátov, sa niektorými problematickými heslami zaoberali jazykovedci aj v SR. I. Ripka (1970, s. 118 – 123) vhodne poznamenal, že absolútne platné pravidlo o tvorení ich derivátov nejestvuje a každé heslo v slovníku bolo potrebné hodnotiť jednotlivo a rešpektovať pritom všetky súvislosti ovplyvňujúce ich tvorenie. Napr. v SSJ (6. zv., s. 296) sa popri názve *Strasbourg* uvádza aj jeho novšia podoba *Štrasburg* s derivátmi *Strasbourgčan, Strasbourgčanka* a *strasbourský*. F. Miko podľa princípov zdomácnovania názvov významných miest pritom už v r. 1962 (s. 375) odporučil zaviesť aj zdomácnenú podobu *štrasburský*. L. Dvonč (1969, s. 318 – 319), pripomenúc pravidlo, že ak existuje zdomácnená podoba cudzieho zemepisného názvu, formy obyvateľských mien a prídavného mena sa tvoria od zdomácnenej podoby, odporučil zaviesť do kodifikačných príručiek len podobu *Štrasburk* a jeho zdomácnené deriváty. Na zbytočné dvojtvary v SSJ upozornila aj M. Hajčíková (1971, s. 89 – 93), napr. dublety s nemým *h* (*Théby* oproti zaužívanému *Téby*).

V súvislosti s cudzími predložkovými názvami typu *Reggio di Calabria* L. Dvonč (1967, s. 13 – 19) uviedol, že tak ako sa nemení predložkový výraz v názvoch tohto typu v slovenčine, nemení sa ani v cudzích ojkonymách (napr. z *Reggia di Calabria, v Reggiu di Calabria*). V roku 1993 (s. 309 – 310) sa zasa vrátil k ohýbaniu exoným zakončených na *-er* v súvislosti s novšou tendenciou ponechávať

hlásku *e* pri ohýbaní vlastných mien a pripomenul, že pri ohýbaní vlastného mena *Vancouver* hláska *e* vypadáva – podobne ako pri menách *Dneper*, *Jáger* (z *Vancouvera*, z *Dnepra*). Vzhľadom na tendenciu zachovávať *e* v antroponymách zakončených na *-er* sa tieto podoby dnes vnímajú ako dublety (z *Vancouvera*, *Vancouvra/Vancouveru*, *Vancouvru*).

Dynamiku v používaní endoným a exoným si všimol na príklade názvu *Výšehrad* (maď. *Visegrád*) J. Jacko (1993, s. 314 – 316). Uviedol, že v tlači je tendencia používať skôr cudzie podoby názvov v základných podobách aj v derivátoch. Zdomácnená podoba *Výšehrad* sa kodifikovala v PSP (1991) aj s jej derivátmi a frekventovanosť tohto exonyma stúpila po vzniku *Výšehradskej skupiny*, známej aj ako *Výšehradská trojka*, resp. *Výšehradská štvorka* v r. 1991. Okrajovo sa aj dnes možno stretnúť s nevhodne, resp. nesynteticky utvorenými podobami *Výšehradská štvorka*, *Visegrádska štvorka* a i. Širšie si tendencie v zdomáčňovaní cudzích geografických názvov na pozadí PSP (1991) všimol L. Dvonč (1998, s. 318 – 320). Upozornil aj na príklady, keď v minulosti vžitú názvy sa už v súčasnom jazyku nepoužívajú, napr. z aktuálneho hľadiska za také možno pokladať exonymum *Linec* (s derivátmi *Linčan*, *Linčanka*, *linecký*; SSI, 6. zv., s. 280), pretože ustúpilo endonymu *Linz* (*Linzan*, *Linžanka*, *linžský*; PSP, 1991, s. 253), no v staršom období zdomácnené adjektíva sa naďalej rešpektujú v ustálených pomenovaniach, napr. *linecké cesto*, *segedínsky guláš/guláš*.

Proces štandardizácie a štruktúru stránku názvov cudzích štátov alebo území, ktoré sú uvedené v štandardizačnom zozname *Vžité slovenské názvy štátov a závislých území* (Hajčíková – Kováčová 1996), si v rozsiahlej štúdii všimol L. Dvonč (1997, s. 321 – 331). Aktuálnu požiadavku názvoslovnej autority (Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky) používať iba štandardizovanú skrátenú podobu *Spojené kráľovstvo* plného názvu štátu *Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska* namiesto vžitého skráteného názvu *Veľká Británia*, príp. *Británia* v mediálnom priestore odmietol S. Ondrejovič (2018, s. 174 – 177). Nesúhlasil ani so znením zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 215/1995 Z. z. o geodézii a kartografii, pretože z jazykovedného hľadiska používanie oficiálnej podoby je nevyhnutné v kartografických dielach alebo úradných dokumentoch, nie však v podmienkach tlače a médií, pretože tie predstavujú úplne inú komunikačnú sféru.⁹ Na dôvody nevhodnosti prekladania českých endoným na príklade mediálne známej kauzy *Čapí hnízdo* zasa upozornil A. Závodný (2020, s. 42 – 61). Vývin v oblasti používania cudzích vlastných mien a ich vžitých slovenských podôb, ako aj ich de-

⁹ Podľa § 18 ods. 7 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 215/1995 Z. z. o geodézii a kartografii v znení neskorších predpisov je používanie štandardizovaných názvov záväzná aj v tlači a v iných prostriedkoch masovej komunikácie. Súhlas so stanoviskami S. Ondrejoviča vyjadřila aj I. Valentová (2021) v príspevku v poľskom časopise *Onomastica*.

rivátov nie je úplne priamočiary, ale je diferencovaný. To potvrdzuje aj štúdia J. Wachtarczykovej (2020, s. 212 – 226), ktorá kodifikáciu názvu *Lombardsko* namiesto dnes funkčného endonyma *Lombardia* pokladá za sociolingvistického hľadiska za prejav adaptačného maximalizmu neuvedomujúc si však fakt, že jednak v čase jeho štandardizácie tento názov nemusel byť natoľko vžitý, aby sa mohlo vychádzať z podoby fungujúcej v praxi, jednak používanie štandardizovaných endonym sa neobmedzuje, dokonca sa v rezolúciách konferencií Organizácie Spojených národov o štandardizácii geografického názvoslovia odporúčajú redukovať exonymá podľa skutočného používania.¹⁰ Obidve podoby (endonymum i exonymum) sú štandardizované a môžu sa používať.

4.4. URBANONYMÁ

Názvy vnútromestských topografických objektov (ojkonymá i anojkonymá) si autori spočiatku všímali v súvislosti s meniacou sa kodifikáciou, resp. v súvislosti s kreovaním onomastickej teórie a chápaním hraníc vlastného mena. V sérii článkov sa problematike veľkých písmen v názvoch ulíc, námestí, sadov, múzeí a iných objektov venoval najmä L. Dvonč. Opodstatnenosť záujmu o túto oblasť onomastiky prezentoval M. Majtán (1979, s. 71 – 82) diachrónno-synchrónnym pohľadom na urbanonymický materiál mesta Krupina od 17. storočia do r. 1975. Kategóriu času v staršej slovenskej urbanonymii si všímal P. Žigo (1997, s. 129 – 139). Východiskom mu bol urbanogenetický inventár slov a v rámci neho vyčlenil kontinuálnu, časovo nepríznačnú vrstvu a nekontinuálnu, resp. časovo príznačnú vrstvu apelatív, ktoré sa propriálizovali alebo motivovali vznik urbanonym. Vzhľadom na rozvíjajúce sa výskumy P. Odaloš (1993, s. 332 – 338) prezentoval vývinové tendencie v slovenskej urbanonymii, všímajúc si motivovanosť tejto dynamiky spoločenskými zmenami. Hoci prax ukazuje, že v menších sídlach sa neujala myšlienka o miestnych názvoslovných komisiách, ktoré by mali koordinovať štandardizáciu urbanonym, vhodné je pripomenúť, že urbanonymá v menších sídlach by mali mať priamu väzbu na región a pri pomenúvaní urbanonymických objektov by sa malo vyhnúť šablónovitému používaniu názvov.

5. CHRÉMATONOMASTIKA

Chrématonomastika je v našich podmienkach relatívne mladšia oblasť onomastiky. Príčinou vedeckého záujmu o chrématonymá je azda aj ich kvantitatívny a kvalitatívny nárast v období pluralizácie spoločnosti. V SR sa spočiatku riešili len prapopisné otázky spojené s používaním chrématonym v jazykovej praxi, napr. sa upozorňovalo na nesprávne ohýbanie názvu denníka *Gardista*, ktorý sa v lokáli nespráv-

¹⁰ Porov. odporúčanie na internetovej stránke Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky.^[2]

ne tvoril analogicky podľa názvu denníka *Slovák* (v *Slováku*, v *Gardistu*), pripomínajúc správny tvar v *Gardistovi* (1940/1941, s. 31). V súvislosti so skloňovaním názvov periodík sa uvádzalo, že názvy, ktoré vznikli depersonifikovaním, majú v A sg. koncovku *-a* podľa životných substantív (čítať *Bojovníka*), no v L sg. majú tvary neživotných substantív: v *Bojovníku*, v *Evanjelickom posle* (1949/1950, s. 157). L. Dvonč (1962, s. 56 – 67) upozornil na nevhodnosť tvorenia názvov periodík typu *Hlas okresu Komárna*, pripomínajúc, že pri spojení všeobecného podstatného mena označujúceho druh výrobku a vlastného mena výrobku vlastné meno ostáva vždy v nominatíve, teda v tomto prípade by sa periodikum malo nazývať *Hlas okresu Komárno*, resp. navrhol ešte prirodzenejšiu podobu so zhodným prívlastkom *Hlas Komárňanského okresu*. Pre rozmanité používanie dvojčlenných názvov typu *Concordia Press* L. Dvonč (1992, s. 127 – 128) z pravopisných dôvodov odporučil používať podobu *Concordiapress* podobne ako názvy *Danubiaprint*, *Apollopres* a pod. Upozornil na nesprávnosť podoby názvu polygrafického podniku *Slovenská Grafia*, pretože určované substantívum nie je vlastným menom vo vnútri viacslovného názvu; správne má byť *Slovenská grafia* (Dvonč 1993, s. 256). Na podobný prípad upozornil aj v súvislosti s písaním názvu denníka *Mladá fronta dnes* (Dvonč 1994, s. 127 – 128). Slovo *dnes* sa vďaka stvárneniu verzálkami začalo nesprávne vnímať ako vlastné meno a zapisovalo sa s veľkým začiatočným písmenom.

Názvami produktov ľudskej činnosti z jazykovokultúrneho hľadiska sa zaoberal L. Dvonč v niekoľkých článkoch. V praxi sa napríklad neujal jeho návrh na preklad názvu českej spoločenskej hry *Človeče, nezlob se*. Hoci namiesto českého slovesného tvaru *nezlob se* navrhol hláskovo podobný tvar *nezlosti sa*, napokon sa v slovenčine ustálil názov *Človeče, nehnevaj sa* (1964, s. 186 – 187). Z hľadiska spisovnej slovenčiny spochybnil názov Verdiho opery *Nabucco*, ktorá by podľa neho mala byť uvádzaná v podobe *Nabuchonodozor*, pretože *Nabucco* je talianskou hypokoristickou podobou mena tohto panovníka a tá sa podľa neho v povedomí slovenského používateľa s oficiálnym menom novobabylonského kráľa nespojí (1960, s. 61). Neskôr navrhol uvádzať Mozartovu operu *Don Giovanni* pod názvom *Don Juan* (1962, s. 253 – 254). Keďže od času uvedenia týchto oper ide podnes o jedny z najpopulárnejších operných diel na svete, Dvončovo odôvodnenie dnes znie trochu násilne. Aj tieto príklady však ukazujú, že „standardizácia“ alebo regulácia názvov tohto typu má len obmedzené možnosti a je skôr záležitosťou úzu a rešpektovania súvzťažnosti hudobného (umeleckého) diela a jeho originálneho názvu.

Po vyjdení PSP v roku 1953 L. Dvonč (1957, s. 268) upozornil na nesprávny príklad zapisovania dokumentonyma *Charta spojených národov* a inštitucionyma *Organizácia spojených národov*, pretože tieto propriá vznikli ako zložené vlastné mená (združenie *Spojené národy* > inštitúcia *Organizácia Spojených národov*). Všimol si aj tendenciu neprekladať názvy zákonodarných zborov v cudzích, najmä

v tom čase exotickéjších krajinách (tur. *medžilis*, mongol. *churál*) a odporučil, aby sa v tlači nahrádzali sémanticky takmer identickým slovom *parlament* podobne ako poľský *sejm* slovom *snemovňa* (1957, s. 66 – 67). Ďalej odporučil, aby sa v tlači doslovne neprekladali názvy štátnych orgánov, ale ak je to možné, aby sa nahrádzali domácimi a príjemcovi bližšími ekvivalentmi, napr. *Štátna rada Čínskej ľudovej republiky* – *vláda Čínskej ľudovej republiky* (1958, s. 60 – 61). Upozornil aj na nepresné formulácie v jednotlivých vydaniach PSP o zapisovaní niektorých názvov, napr. vtedy najvyššieho výkonného orgánu štátnej moci, rady ministrov, s tým, že tieto definície bude potrebné ustáliť. V súvislosti s inými pomenovaniami tohto typu jeho názor podporil aj V. Uhlár (1960, s. 312).

Formálnu, resp. štruktúrnotypologickú stránku inštitucioným si v štúdiu o názvoch vedeckých ústavov všimol J. Horecký (1965, s. 286 – 291). Z formálneho hľadiska v týchto názvoch identifikoval tri prvky: 1. pomenovanie typu ústavu, 2. označenie zamerania ústavu, 3. vyjadrenie príslušnosti k istej organizácii, pričom tieto tri prvky pokladal za navzájom podradené. V článku si všima aj systematickosť a hierarchizovanosť týchto pomenovaní v rámci organizačnej štruktúry a nomenklatúry SAV a Univerzity Komenského, porovnávajúc ich s tvorbou tohto typu v minulosti. Spôsoby vzniku názvov politických strán a koalícií po r. 1989, tvorenie ich skratiek a problémy pri adaptácii českých názvov do slovenčiny si všimol L. Dvonč (1995, s. 26 – 32). Z hľadiska chrématonomastiky zásadnú štúdiu uverejnila M. Imrichová (1995, s. 148 – 152). Početnosť nových názvov výrobkov a firiem (logoným) ju viedli k charakteristike spoločných znakov tejto podskupiny chrématoným a zisťovaniu ich motivačných činiteľov a spôsobov tvorenia. K problematike slovtvorby logoným sa M. Imrichová vrátila aj neskôr (2002, s. 225 – 234). Na analýze bohatého materiálu si všimala dynamické tendencie v skupinách slovtvorne motivovaných a kompozitných logoným a logoným utvorených špecifickou slovtvorbou. V chrématonymii sa prejavili aj zmeny v bankovom a finančnom sektore. Predstavil ich P. Odaloš (1998, s. 337 – 342) v článku o názvoch politických strán, bánk a investičných fondov.

Globalizácia sa prejavila aj prenikaním cudzojazyčných chrématoným. Používanie niektorých frekventovaných anglických chrématoným v slovenčine analyzoval M. Ološtiak. V článku o výslovnosti a skloňovaní názvov klubov NHL (2004, s. 302 – 317) poukázal na dôvody rozkolísanosti výslovnostných podôb takýchto názvov, ktoré boli spôsobené jednak dvojakou výslovnosťou v angličtine, jednak ich adaptáciou v podmienkach slovenského jazyka. Zdokumentoval prípady, keď výslovnosť sa ustálila podľa grafickej podoby názvu (*atlanta*, nie **etlenta*), a identifikoval spôsoby ich zvukovej a morfolologickej adaptácie.

Používaniu relatívne nového logonyma a pragmatonyma *Google* sa venovala J. Wachtarczyková (2009, s. 57 – 63). Všimala si tendencie zdomáčať a apelati-

vizovať tento názov softvérového nástroja, ale aj jeho slovotvorný potenciál (*googlovat/googlit', googler* a i.) s rozširovaním jeho sémantickej štruktúry v súčasnej jazykovej praxi, kým vlastné meno firmy *Google* tieto tendencie nemá. Frekvenciu a adaptačno-integračné mechanizmy používaných podôb chrématonyma *McDonald's* analyzovala M. Ivanová (2010, s. 63 – 64) a odporučila používanie nesklonnej syntetickej podoby *McDonald's*, prípadne morfológicky adaptovanej podoby *McDonald* prináležiacej podľa klasifikácie M. Sokolovej (2007, s. 156) k deklinačnému typu *zápas* (jesť v *McDonald's* alebo v *McDonalde*). Rozkolísanosťou, resp. nesystémovosťou chápania vlastných mien spoločenských podujatí na príklade apelatívnych a propriálnych pomenovaní olympijských podujatí sa najnovšie zaoberal M. Mikušiak (2022, s. 89 – 110). Osobitne sa zamerlal na problematiku tzv. oficiálnych a úplných/neúplných (skrátенých) názvov, ktorá sa podľa doterajších definícií premieta do chápania ich propriálneho alebo apelatívneho statusu. Všimol si aj právne postavenie identifikačných označení *olympiáda* a *olympijské hry*, ktoré de facto majú status ochrannej známky, a aj napriek slovenskej pravopisnej tradícii podľa neho majú v slovenskom jazyku pravopisné opodstatnenie zápisy *Olympijské hry* a *Olympiáda*, ktoré možno akceptovať ako regulárne vlastné mená podujatí usporadúvaných pod záštitou Medzinárodného olympijského výboru. K problematike statusu skrátенých, resp. zástupných názvov sa predtým vyjadrila aj I. Valentová (2015, s. 210 – 218).

6. LITERÁRNA ONOMASTIKA

Literárnu onomastiku možno tiež zaradiť k mladším onomastickým disciplinám, resp. literárna onymia nie je veľmi stredobodom výskumných zámerov. Je však akýmsi spojovacím mostíkom medzi onomastikou a literatúrou, literárnou vedou. Ukazuje, aký význam majú vlastné mená pre literárny text, jeho dej, obsah či poetiku. Priekopníkom výskumu na Slovensku bol predovšetkým M. Majtán, ktorého príspevky s touto tematikou vychádzali hlavne v sedemdesiatych rokoch minulého storočia, hoci sa o vlastných menách v literatúre písalo už predtým (porov. napr. Buffa 1960). V SR vyšli jeho štúdie o menách literárnych postáv v dielach Boženy Slančíkovej Timravy, Jána Chalupku a Františka Hečku (Majtán 1971, s. 305 – 312; 1972, s. 290 – 293; 1984, s. 156 – 161) a do istej miery aj metodologický príspevok, v ktorom M. Majtán (1983, s. 71 – 75) zdôraznil, čo je potrebné brať do úvahy pri celkovom pohľade na onymiu v literárnom diele. Výstižné využitie miestnej úradnej i živej antroponymie a toponymie a spôsobov ich tvorenia v diele *Majka Tárarka* od Márie Ďuričkovej vyzdvihol v osobitnej štúdii (Majtán 1975, s. 148 – 151).

O menách literárnych postáv v prózach Ľudovíta Kubániho a Antona Prídavka písal L. Bartko (1983, s. 76 – 84; 2005, s. 16 – 25), ktorý zdôraznil, že k najdôležitejším výsledkom analýz fungovania mien literárnych postáv v dielach našich spiso-

vateľov, osobitne najmä u predstaviteľov realistickej metódy zobrazovania skutočnosti, patrí zistenie, že voľba týchto mien (ich tvorba podľa existujúcich slovotvorných modelov, resp. ich výber z existujúceho inventára mien v príslušnom jazyku) nie je náhodná, ale zámerná, autorom diela premyslená tak, aby v celkovom ideovo-estetickom pláne diela plnila presne vymedzenú funkciu.

Na gramatickú a slovotvornú stránku miestnych názvov v Šikulovom románe *Majstri* sa v krátkom príspevku zamerl J. Jacko (1979, s. 190 – 191). Problematike transkripcie cudzích vlastných mien v umeleckom preklade sa venoval B. Valehrach-Schaefer (1991, s. 100 – 106).

7. ZÁVER

Možno skonštatovať, že časopis SR značne prispel k vnímaniu onomastiky ako samostatnej lingvistickej disciplíny a k jej rozvoju. Ponúkol možnosť sledovať formovanie teórie a metodológie V. Blanára, na ktorého nadviazal najmä M. Majtán, ale i synchronizujúcu reflexiu onomastiky na aktuálne podnety z iných jazykovedných oblastí. V jednotlivých štúdiách i kratších článkoch v časovom priereze vidno vývin onomastickej terminológie od preberania termínov z češtiny k budovaniu domácej terminologickej sústavy a adaptovania medzinárodných termínov. V SR sa publikovali priekopnícke a možno povedať aj najkvalitnejšie príspevky z oblasti výskumu slovenskej literárnej onymie. Štúdie prezentujúce etymologické výskumy vlastných mien (osobitne historických antroponým a ojkoným, hydroným a oroným), hoci ich pôvod z hľadiska fungovania v spoločenskej komunikácii nie je relevantný, prinášajú cenné informácie najmä pre diachrónne, ale aj synchronne lingvistické disciplíny a iné vedné odbory. Spôsob vzniku či prevzatia vlastného mena v súčinnosti s jeho používaním v jazykovej praxi totiž má vplyv aj na stanovenie jeho spisovnej podoby v súčasnosti, ohýbanie či tvorenie derivátov. Problematika štandardizácie geografického názvoslovnia bola častým predmetom diskusií od začiatku vydávania SR, o čom svedčí napr. aj dočasné zavedenie rubriky *Návrhy na zmenu úradného názvu obce* v 40. rokoch minulého storočia. Jej aktuálnym otázkam sa pozornosť venuje aj v súčasnosti. Najproblematickejšie bolo stanoviť hranicu, do akej miery je možné zohľadniť v štandardizovaných názvoch nárečové prvky a diskusia týkajúca sa správnych podôb exoným a ich používania vo vzťahu k endonymám. Dokazujú to desiatky podnetných diskusných i polemických štúdií v rubrike *Diskusie*, ale i kratších článkov, poznámok a správ, najčastejšie zaradených do rubriky *Rozličnosti*. Treba tiež zdôrazniť, že časopis SR prispel aj k vzniku a rozvoju najmladšej onomastickej subdisciplíny, chrématonomastiky. Z uvedeného prehľadu možno konštatovať, že problematika komplexne chápaného statusu a fungovania vlastného mena, pertraktovaná na stránkach Slovenskej reči, je osobitou, ale integrálnou a dynamickou súčasťou jazyka a jazykovedy.

Literatúra

- ATLAS REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKEJ (1935). Red. V. Láska. Praha: Česká akademie věd a umění – Orbis.
- BLANÁR, V. (1945): *Osobné mená. K základom semiologickej onomastiky*. Rukopisná dizertácia. Bratislava.
- BLANÁR, V. (1996): *Teória vlastného mena (Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii)*. Bratislava: Veda.
- BLANÁR, V. (2001): *Theorie des Eigennamens. Status, Organisation und Funktionieren der Eigennamen in der gesellschaftlichen Kommunikation. Germanistische Linguistik*. Hildesheim – Zürich – New York: Georg Olms Verlag.
- BLANÁR, V. (2008): *Vlastné meno vo svetle teoretickej onomastiky*. Bratislava: Veda.
- BLANÁR, V. (2009): *Vlastné meno vo svetle teoretickej onomastiky. Proper Names in the Light of Theoretical Onomastics*. Martin: Matica slovenská.
- BUFFA, F. (1960): K charakteristike vlastných mien v Kukučínových drobných prózách. In: Ružička, J. (ed.): *Jazykovedné štúdie 5. K jazyku a dielu Martina Kukučina*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 29 – 39.
- DORULA, J. (1993): *Tri kapitoly zo života slov*. Bratislava: Veda.
- GARANČOVSKÁ, L. – KOPÁSKOVÁ, I. (2009): Po svadbe s dvomi priezviskami. In: Ološtiak, M. – Ivanová, M. – Gianitsová-Ološtiaková, L. (eds.): *Varia XVIII. Zborník príspevkov z XVIII. kolokvia mladých jazykovedcov (Prešov – Kokošovce-Sigord 3. – 5. 12. 2008)*, 161 – 167. Dostupné na: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak1>
- HAIČÍKOVÁ, M. – KOVÁČOVÁ, M. (ed.) (1996): *Vžitie slovenské názvy štátov a závislých území. B2*. Bratislava: Geodetický a kartografický ústav.
- HLADKÝ, J. (2004): *Hydronymia povodia Nitry*. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity.
- KNAPPOVÁ, M. (2002): *Naše a cizí příjmení v současné češtině*. Liberec: TAX AZ Kort.
- KNAPPOVÁ, M. (2017): *Jak se bude vaše dítě jmenovat? 6.*, aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Academia.
- KRAJČOVIČ, R. (2005): *Živé kroniky slovenských dejín skryté v názvoch obcí a miest*. Bratislava: Literárne informačné centrum.
- KRÁL, Á. (1984): *Pravidlá slovenskej výslovnosti*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- KRŠKO, J. (2015): Soták – apelatívum či proprium? Alebo o onymickej stránke skupinových názvov. In: Valentová, I. (ed.): *19. slovenská onomastická konferencia (Bratislava 28. – 30. apríla 2014)*. Zborník referátov venovaný PhDr. Milanovi Majtánovi, DrSc., k osemdesiatym narodeninám. Bratislava: Veda, 83 – 87.
- LUTTERER, I. – MAJTÁN, M. – ŠRÁMEK, R. (1982): *Zeměpisná jména Československa: Slovník vybraných zeměpisných jmen s výkladem jejich původu a historického vývoje*. Praha: Mladá fronta.
- MAJTÁN, M. (1996): *Z lexiky slovenskej toponymie*. Bratislava: Veda.
- MAJTÁN, M. (2014): *Naše priezviská*. Bratislava: Veda.
- MAJTÁN, M. – POVAŽAJ, M. (1998): *Výberte si meno pre svoje dieťa*. Bratislava: Art Area.
- MOLNÁR SATINSKÁ, L. – VALENTOVÁ, I. (eds.) (2016): *Prechýľovanie: áno – nie?* Bratislava: Veda.
- ONDRUŠ, Š. (1980): Pôvod názvov slovenských vrchov, hradov a stolíc. In: Mistrík, J. (ed.): *Studia Academica Slovaca 9*. Bratislava: Alfa, 261 – 283.
- ONDRUŠ, Š. (2000 – 2004): *Odtajnené trezory slov. 1. – 3.* Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej.
- PRAVIDLÁ SLOVENSKEHO PRAVOPISU S ABECEDNÝM PRAVOPISNÝM SLOVNÍKOM (1931). Red. V. Vážný. Praha: Státní nakladatelství.
- PRAVIDLÁ SLOVENSKEHO PRAVOPISU S PRAVOPISNÝM A GRAMATICKÝM SLOVNÍKOM (1953). Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV. (4. vyd. 1962, 6. vyd. 1964).

- PRAVIDLÁ SLOVENSKÉHO PRAVOPISU (1991). Red. M. Považaj. 1. vyd. Bratislava: Veda.
- PRAVIDLÁ SLOVENSKÉHO PRAVOPISU (2013). Red. M. Považaj. 4., nezm. vyd. Bratislava: Veda – JÚLŠ SAV.
- RIPKA, I. – SKLADANÁ, J. – IMRICHOVÁ, M. (2008): *Praktická pravopisná príručka*. Praha – Bratislava: Ottovo nakladateľství – Otovo nakladateľstvo.
- RUŽIČKA, J. a kol. (1966): *Morfológia slovenského jazyka*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- SLOVNÍK SLOVENSKÉHO JAZYKA. 1. – 6. zv. (1959 – 1968). Red. Š. Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- SOKOLOVÁ, M. (2007): *Nový deklináčny systém slovenských substantív*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- STANISLAV, J. (1948): *Slovenský juh v stredoveku. 1. – 3 zv.* Turčiansky Sv. Martin: Matica slovenská.
- ŠMILAUER, V. (1932): *Vodopis starého Slovenska*. Praha – Bratislava: Nákladem Učené společnosti Šafaříkovy.
- ŠMILAUER, V. (1973): Etymologie Šimona Ondruše. In: *Zpravodaj místopisní komise ČSAV*, 14/2 – 3, 530 – 532.
- UDOLPH, J. (1989): Zu den Flußnamen Hornád und Poprad. In: *Namenkundliche Informationen*, 55, 8 – 13.
- VALENTOVÁ, I. (2013): Kde sa vzalo prechyľovanie priezvisk? In: *Kultúra slova*, 47/5, 231 – 281.
- VALENTOVÁ, I. (2018): *Lexika slovenských terénnych názvov (Konceptia lexikografického spracovania)*. Bratislava: Slovak Academic Press – Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV.
- VALENTOVÁ, I. (2021): Slovenské exonymá a niektoré ich aktuálne problémy. In: *Onomastica*, 65/1, 39 – 67. Dostupné na: <https://onomastica.ijp.pan.pl/index.php/ONOM>.
- ZÁVODNÝ, A. (2021). *Kontúry slovenskej onymie*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis.

Internetové zdroje

- [1] https://www.skgeodesy.sk/files/sk/slovensky/ugkk/geodezia-kartografia/standardizacia-geografickeho-nazvoslovia/dokumenty-k-cinnosti/smernica_s_dodatkom.pdf (cit. 27. 11. 2022)
- [2] <https://www.skgeodesy.sk/sk/ugkk/geodezia-kartografia/standardizacia-geografickeho-nazvoslovia/nazvy-geografickych-objektov-z-uzemia-mimo-sr/> (cit. 27. 11. 2022)